

Nguyễn Thanh Hiện

**TRƯỜNG CA
BÀI HÀNH CA CỦA
MỘT
KHÁCH HÀO HOA**

Composition avec Mandoline – Roger Bissière (1886-1964)

*cả thi ca và cả những khoa học
về con người cũng chỉ là những
cố gắng của con người để hiểu
rõ hơn về lịch sử con người*

PHẦN MỘT HÁT TRONG TRÍ NHỚ

*muốn bắt chước các loài chim, tôi
hát trong trí nhớ, tôi hát về mùa thu, tôi
hát về nỗi buồn của đé, hát về những
chiếc lá cuối mùa, hát về ngọn gió thổi
qua vùng ảo ảnh, vừa đi tìm đồng
điệu, tôi vừa hát, bài hành ca của tôi
là những khúc hát đi tìm đồng
điệu của tôi,*

một,

khi nói với những chiếc lá ,

em biết không

khi tôi trò chuyện với những chiếc lá trong vườn thì những cơn gió phương bắc đang thổi về

lạnh buốt

bầu trời như cũng đang không vui vì mùa đông đến hơi đột ngột

những cơn nắng bông thịt da chưa kịp lùi xa gió mùa phương bắc đã ập tới

chẳng ai lường hết việc mưa nắng cho nên mỗi sinh linh bé nhỏ trong trời đất phải liệu sức mình để biết lúc nào nên ngưng những cuộc vui

tôi nói với những chiếc lá đang phe phẩy trên các cành phượng vĩ và các cành cây ô ma trong vườn

đám phượng vĩ đang vui vì hoa mùa hè vẫn nở chưa hết và đám ô ma thì đang kết nụ anh bảo ai là bé nhỏ

đám phượng vĩ và đám cây ô ma có vẻ không bằng lòng khi nghe tôi gọi những hiện hữu trong trời đất là sinh linh bé nhỏ

tôi nói mùa đông đã đến những hoa phượng đang thắm đỏ sẽ tàn và không chùng gió phương bắc sẽ làm rụng hết những nụ ô ma vừa mới nhú khi đêm

chớ đem bất cứ thứ hình ảnh mát mát nào xen vào cuộc đời đang tươi đẹp của chúng tôi

cả đám phượng vĩ cả đám ô ma đều nói

tôi nói mát mát là cũng thuộc về sự hiện hữu

ở nơi màu thắm đỏ của phượng vĩ và màu xanh mát ô ma là chẳng có niềm bi quan nào
cả đám phượng vĩ và cả đám ô ma đều nói

tôi lại mang thứ nỗi buồn vốn có trong tôi tiếp tục cuộc hành trình đi tìm đồng điệu của
tôi

em biết không

cũng mới hôm qua lũ chim bồ chao cũng xua đuổi tôi ra khỏi khu rừng cây lũ chúng
đang ca hát khu rừng cây trên dãy núi ở phía nam làng tôi

hai,

khi trò chuyện với lũ chim,

tuy có xua đuổi tôi ra khỏi khu rừng để chúng tự do ca hát, nhưng lũ chim bồ chao lại
gọi tôi là khách hào hoa, nếu là kẻ khác sẽ giận dữ ném đất đá vào chúng tôi thậm chí
đem cung tên hay súng đạn để sát hại chúng tôi, nhưng anh thì trước những lời xua đuổi,
vẫn vui vẻ bước đi, bởi anh là khách hào hoa, đám chim bồ chao vói theo tôi, và một hai
tôi phải quay lại để chuyện trò với bọn chúng, dường lũ chim nhìn thấy nỗi buồn vốn có
trong tôi, nên khi tôi quay lại, bọn chúng liền vây quanh tôi, vỗ tay hát, *chớ để nỗi buồn
nào đọng lại trong ta*, bài hát tôi nghe tựa lời nguyện cầu, tôi nói con người vốn là loài
giống khi cất tiếng khóc chào đời là bắt đầu biết buồn, cứ tưởng lũ chim sợ lây lan
những điều không hay, vừa nghe tôi nói về nỗi buồn cố hữu của con người, lũ chúng lập
tức bỏ tôi lại một mình, kéo hết về phía khu rừng trước mặt, và thoảng cái, không biết
bao nhiêu là chim bồ chao, dường khắp nơi trên mặt đất kéo về, chúng vây quanh tôi, và
bắt đầu hát, *chớ để cho bất cứ nỗi buồn nào đọng lại trong ta*, tôi nghe bài hát tựa lời
nguyện cầu, có thể nói hôm qua là ngày buồn nhất trong cuộc đời tôi, tôi buồn vì loài
giống con người có khi lại không bằng lũ chim bồ chao,

ba,

cuốn sử truyền miệng,

tôi hẹn về cùng em giữa mùa xuân, nhưng suốt cả mùa xuân tôi đã nằm lại trong rừng,
không phải chim bồ chao, mà lũ chim thắc thỏm đã giữ chân tôi, lũ chim thắc thỏm cũng
có nỗi buồn trong lòng giống như tôi, chim nói cũng chẳng biết đợi chờ điều gì nhưng
cứ thấy thắc thỏm trong lòng, tôi nói cả đời tôi cũng cứ thắc thỏm đợi chờ một điều gì
đó, lũ chim thắc thỏm reo lên, rằng chúng đã gặp được kẻ đồng điệu, hãy ở lại với chúng
tôi thôi, lũ chúng cứ nhao lên, tôi nói đã ở trọn một mùa xuân rồi còn gì, nhưng chúng

nói là tôi hãy ở lại suốt đời kia, tôi nói nếu như thế thì lịch sử của loài người sẽ chép rằng kẻ đã đi ngược quá trình tiến hóa của loài giống con người, lũ chúng cứ nhao lên hỏi tiến hóa là sao, ngược tiến hóa là sao, tôi nói tiến hóa là từ chim tiến tới người, còn ngược tiến hóa là từ người trở lại với chim, lũ chúng cười vang núi rừng, rồi hỏi tôi lịch sử là sao, tôi nói là chép lại những gì đã qua để về sau còn biết được, a ha con người quả là loài giống đa đoan, lũ chúng lại nhao lên, rằng gió bão làm rụng hết lá trên rừng nhưng gió bão đâu biết mình làm rụng hết lá rừng, lũ chúng nói lúc thấy vui thì hát, lúc buồn thì thôi, chẳng cần nhớ lúc nào là buồn lúc nào là vui, tôi hỏi có phải chim hát những bài hát tổ tiên của loài chim đã hát, lũ chúng bảo là phải, tôi nói thế chim thắc thỏm cũng có lịch sử của loài giống mình, những kẻ sinh ra sau hát lại những bài hát của những kẻ sinh ra trước, cứ thế truyền lại cho tới hôm nay, đây là cuốn sử truyền miệng, hôm ấy lũ chim thắc thỏm rất vui, mang cuốn sử truyền miệng của loài giống mình đi khoe với hết thầy các loài chim trên dãy núi trước làng tôi, đến cuối mùa xuân tôi vẫn chưa về cùng em, vì cứ thấy thắc thỏm trong lòng là em có chờ tôi hay không,

bốn,

kẻ đánh cắp cuộc chuyện trò,

kẻ nghe lén cuộc chuyện trò giữa tôi và chim thắc thỏm đã đem lời tôi và lời chim chế biến thành sách lịch sử của những loài chim

kẻ ấy chép thành sách rồi đem phân phát cho hết thầy lũ chim trên dãy núi trước làng tôi

lũ chim con mới nở nhao lên khen sách đẹp

chúng rất vui vì bỗng dưng có kẻ mang đồ chơi đến cho lũ chúng

nhưng lũ quạ thấy sách chép tổ tiên của mình biết hát thì lấy làm lạ

đi hỏi người chép sách

nếu như tổ tiên chúng tôi biết hát thì làm sao ngày nay lũ chúng tôi lại không biết hát

kẻ làm ra sách nói một ngày nào các anh sẽ nhớ lại những bài hát của tổ tiên

và sẽ hát được

lũ quạ hỏi đến bao giờ thì lũ chúng mới nhớ lại được những bài hát của tổ tiên của chúng nhưng người chép sách đã bỏ trốn xuống núi tự bao giờ

tôi cũng chẳng thấy có nỗi buồn nào thêm vào nỗi buồn vốn có trong tôi

bởi cách đây không lâu cũng có kẻ lấy cắp lửa trời đã nguội từ mấy triệu năm trước đem đi đóng gói đề là lửa mới làm mang đi rao bán khắp nơi

còn lũ điều hâu thì hầu như ngày nào cũng đánh cắp tự do của lũ gà đang bươi chải kiếm ăn trong khu vườn nhà tôi

có kẻ đánh cắp lời tôi và lời của chim cũng chẳng phải là chuyện mới lạ
nghe chuyện

lũ chim thắc thỏm kéo đến gặp tôi vào một chiều mùa hạ
tôi bảo chúng hãy quay về thôi bởi chẳng thể sửa được quá khứ
lũ chúng bảo tôi quả là khách hào hoa

năm,

hạt bụi hay là khách hào hoa,

cuối cùng rồi tôi cũng đã gặp em, xin chào hạt bụi, em mừng rỡ gọi tên tôi theo lối gọi
bấy lâu, bấy lâu tôi vẫn muốn em nghĩ người yêu em cũng chỉ là chút hiện hữu nhỏ nhoi
trong trời đất, cuối cùng rồi tôi và em cũng trở thành cát bụi hư vô, xin chào em, tôi
cũng vui mừng sau hơn một mùa xuân mới được gặp em, tôi nói suốt một mùa xuân trên
dãy núi trước làng, tôi đã nghe được những khúc hát ai đó đã hát lên tự những trăm triệu
năm trước, tôi đã gặp được một quá trình tiến hóa từ người đến chim có nghĩa là tôi đã
ngược về tự những trăm triệu năm trước, và đã nhìn thấy hình hài kẻ đánh cắp lửa trời tự
những trăm triệu năm trước, tôi nói sau một mùa xuân tôi đã có một cái tên mới lũ chim
bô chao tặng tôi, khách hào hoa, tôi là hạt bụi hay là khách hào hoa, em cũng nhắc lại,
hạt bụi hay là khách hào hoa, tôi hẹn em sau chuyến đi ấy thì sẽ nói cho em hiểu tất cả,
lại chia tay em vào một chiều mùa hạ, tôi vẫn mang theo cùng với nỗi buồn vốn có trong
lòng tên gọi lũ chim bô chao đã tặng tôi, là khách hào hoa, và một hôm khách hào hoa
lạc vào nơi những cô gái đang sửa soạn trình diễn sắc đẹp của mình trước thế giới, tôi có
thấy giật mình, không phải giật mình vì những thân xác đầy quyến rũ của các cô gái đã
làm bùng dậy ngọn lửa dục tình trong tôi, thật ra khi tôi quay ra ngọn lửa ấy cũng tan đi,
tôi giật mình vì bỗng nhớ đến ngọn lửa hận thù cũng đang bùng lên ở những miền đất
dường chẳng có cách gì dập tắt nổi

sáu,

những hòn đất biết nói và những hòn đất không biết nói,

giờ đây tôi chỉ còn mỗi việc đi tìm đồng điệu, vừa đi tìm đồng điệu tôi vừa hát, vẫn
mang theo cái tên lũ chim bô chao tặng tôi, khách hào hoa, bài hát của tôi là bài hành ca
đi tìm đồng điệu, bài hành ca của một khách hào hoa,

vào một hôm nắng làm cháy cả bầu trời tháng sáu, lũ chuồn chuồn, hóa thân của những
vị thần thất sủng, có phải thế không tôi cũng chẳng biết, bỗng kéo về trên bầu trời làng
tôi, cách bay tận trời mây của chúng khiến cho làng tôi có thêm nhiều người trở thành
người của chủ nghĩa đa thần cổ kính, các vị thần coi chuyện nắng mưa báo tin chẳng

lành đấy, vào cái hôm cả làng lo lắng con hạn hán kéo dài, đất bỗng chào hỏi tôi, xin chào kẻ hào hoa, tôi hỏi làm sao lại biết tên tôi, đất nói, ngoài những kẻ có quyền thế đối với đất, thì hết thảy là những kẻ hào hoa,

chẳng phải kẻ dễ nhận sự ngợi khen của kẻ khác, tôi phải nói cho đất hiểu do đâu tôi lại có tên là khách hào hoa, tôi phải nói cho đất biết tôi chỉ là khách hào hoa, chứ chẳng phải kẻ hào hoa, cái tên lũ bò chao tặng cho hôm bị lũ chúng đuổi ra khỏi khu rừng trên dãy núi trước làng,

lũ chuồn chuồn bỗng từng bày sà xuống đầu tôi, như thể đang thay đổi nội dung thông điệp về mưa nắng, ở làng tôi người ta tin chuồn chuồn bay cao thì nắng bay thấp thì mưa, hãy đi đi lũ rao tin thất thiệt, đất bỗng thét lên, nếu người làng tôi vì hoạn nạn triền miên phải tự an ủi bằng niềm tin thần thánh, thì đất làng tôi từ lâu đã ra khỏi thứ chủ nghĩa đa thần cổ kính, hãy đi đi lũ trá hình thần thánh, tôi thấy đất cứ gồng mình lên thét, những kẽ nứt cứ lan ra lan ra như sắp xé nát hình hài của đất, một thứ hình hài khổ đau dị dạng đang diễn ra dưới ánh mặt trời tháng sáu, đất cứ gồng mình lên, giận dữ, và bắt đầu nói,

ta có trước cả lũ rong rêu bọt nước, có trước cả cá cả chim, có trước cả lũ khủng long tàn bạo, hết thảy đều coi ta như cha mẹ muôn loài, chỉ trừ con người, những kẻ còn sinh ra sau cả ếch nhái, con người là sinh ra sau cả ếch nhái, nhưng con người lại coi ta như thứ của cải của trời, chỉ việc thò tay vào lấy, những tháng năm có vua, con người gọi ta là đất của vua, nhưng những tháng năm không còn vua, con người lại nói ta thuộc về quyền của hết thảy mọi người, những hòn đất biết nói thì thét lên, hồi lũ người giả dối, làm sao đất lại cùng lúc thuộc về mọi người, những hòn đất không biết nói thì chỉ lặng thinh đem lòng khinh bỉ, ta biết là con người đã lừa dối ta, con người lại đi lừa dối cả những kẻ sinh ra trước mình, những khái niệm về đất là có thể thuộc mọi người, nhưng để sinh lúa khoai thì đất tựa xương thịt con người, xương thịt là thuộc về con người đang mang xương thịt, còn đất là thuộc về ai đang cầm cây cày bước đi trên đất, ta biết những kẻ nông cuồng đang lừa dối cả ta, lừa dối cả đồng loại, những kẻ nông cuồng đang ngày đêm xé nát thịt da ta,

thì ra đất cũng có nỗi buồn vốn có trong lòng, giống như tôi, kể từ hôm lũ chuồn chuồn bỗng kéo về làng tôi, thì tôi bắt đầu coi đất như kẻ đồng điệu của mình.

bây,

sự phiền nhiễu của lũ chim áo đen,

cứ tưởng việc lời nói bị đánh cắp sẽ rơi vào lãng quên

nhưng vào một hôm

tôi đang trên đường đến miền đất đang bùng lên ngọn lửa hận thù

lũ quạ đã đón đường tôi
xin chào khách hào hoa
thì ra lũ chúng đã cất công tìm hỏi về tôi
chúng chào hỏi tôi với cái tên lũ chim bồ chao đã tặng tôi,
biết giống loài chim có bộ áo màu đen sang trọng là lắm lời
tôi liền vào chuyện
có phải các bạn muốn hỏi về cuốn sách lịch sử của các loài chim
lũ quạ lẽ ra phải vui khi tôi tỏ ra hiểu được nỗi niềm của chúng
nhưng không phải
những kẻ làm ra sách là những kẻ hèn hạ nhất trong những kẻ hèn hạ
lũ quạ bắt đầu nguyên rủa kẻ đã đánh cắp lời nói của tôi và lời nói của chim thối thỏm
để chế biến thành sử sách giả về các loài chim,
tôi biết nổi tức giận khiến cho người ta trở nên bạo liệt
lũ quạ lại là loài giống chẳng sợ xác người
tôi nhìn lên bầu trời tháng bảy
như đang có dòng sông ngẫu đục chảy qua bầu trời tháng bảy
và như có ai đang nói ở trong tôi
giọng nói của kẻ đã chết
rằng con người là đang hận thù nhau
các sinh linh nơi mặt đất là đang hận thù nhau
tôi thấy như xác ai đó đang trôi trên dòng sông ngẫu đục trên bầu trời tháng bảy
nhưng các bạn cũng nên hiểu mọi sự là do lời nói tôi đã nói ra
tôi nói với lũ quạ như để làm nhẹ bớt tội lỗi của kẻ đã chế biến ra sách giả
và cứ tưởng là lũ chúng hết tức giận
nhưng không phải
lũ chúng lại nguyên rủa loài người bằng những lời độc địa nhất
bấy giờ ngọn lửa hận thù giữa con người với con người là đang bùng lên ở gần đó
cứ sợ lũ chim lắm lời lại biết thêm một chuyện không hay nữa của con người nên tôi
phải nói dối với lũ chúng
rằng tôi sẽ bắt kẻ làm sách giả tạ tội với tổ tiên của chúng,

tám,

câu chuyện buồn của đế

có những lời lẽ khiến người ta phải khóc

và có những lời lẽ khiến người ta phải bật cười

nhưng những lời lẽ của đế làm tôi cảm thấy buồn,

những đám mây trên bầu trời trên đầu tôi và những dòng sông đang chảy đâu hay biết nơi mặt đất có kẻ đang đi tìm,

xin chào kẻ đang khao khát những khái niệm mới về sự thật

và đang khao khát nghe được những tiếng nói chân thành của các vị thần cổ xưa

xin chào một ngày bình yên nơi mặt đất thân yêu

tôi nghe như có tiếng đế vang lên từ những gò đồi gần đó,

đường ở chỗ các bạn đang xảy ra điều gì to tát

tôi nói,

những gò đồi bỗng rơi vào lặng lẽ

chỉ còn nghe thấy có tiếng gió thổi qua những đám cỏ khô héo,

hay mùa hè này đã làm thay đổi những cung bậc trong tiếng hát của các bạn

tôi nói,

nhưng thay đổi vốn là việc làm của tạo tác

và chẳng có thay đổi nào là tuân theo ý muốn của ta

giữa vẻ man dại của những gò đồi bỗng vang lên những lời của đế,

cứ tưởng sẽ không còn được nghe những tiếng hát chân thành của các bạn

tôi nói,

không phải hát mà nói

cũng chẳng phải nói mà là lên tiếng

lên tiếng cho kẻ khác biết là có sự hiện hữu ít oi của đế

những đám mây lang thang trên bầu trời thì chẳng việc gì

nhưng những dòng sông đang chảy qua mặt đất luôn gây nên nỗi sợ hãi đối với chúng tôi

đế nói,

tôi nói là mình đã nhìn thấy được những khái niệm mới về sự thật
nhưng những tiếng nói chân thành của các vị thần cổ xưa thì sẽ không đời nào nghe thấy,
cổ xưa cũng chỉ là thứ khái niệm chẳng còn mới mẻ
bởi trên dòng chảy của mỗi dòng sông là có cả cái cổ xưa và có cả cái chưa cổ xưa hay
sẽ cổ xưa

vào mỗi sáng tinh mơ khi chưa có sự phiền tạp nào nơi mặt đất khuấy động trong lòng
thì ta sẽ nghe được tiếng nói chân thành của những vị thần xưa cũ

đế nói,

tôi nói là mình đã nhìn thấy được những khái niệm mới mẻ về sự thật
nhưng sự hiện hữu ít ỏi đâu phải dành riêng cho loài giống nào nơi mặt đất,
khách hào hoa của loài chim hãy là khách hào hoa của đế
hãy mãi là khách hào hoa của sự hiện hữu ít ỏi của đế

bởi khi nước các con sông tràn lên mặt đất thì sự hiện hữu ít ỏi của đế cũng sẽ trở thành
hư vô

đế nói,

tôi nói câu chuyện của đế chỉ làm đầy thêm nỗi buồn ở trong tôi,

chín,

ám ảnh mùa thu,

tôi hát giữa mùa thu

sự sầu muộn hay nhớ nhung cũng chỉ là những biểu hiện quá ít ỏi của dòng chảy tồn tại
đầy xác những nỗi buồn và niềm vui

sao lại đi hát giữa mùa thu

gió nói

tôi nói mùa thu hay bất cứ mùa nào cũng chỉ là dấu vết của thời gian

khi mùa thu đã qua thì hết thấy những chiếc lá gió thu làm rơi rụng cũng chỉ còn là hình
ảnh mơ hồ trong trí nhớ trời đất

tôi nói hát là để cho lãng quên hết những mơ hồ

nhưng gió nói làm sao có thể lãng quên khi những ngọn gió thu bắt đầu thổi lại làm dấy
lên nỗi nhớ nhung trong lòng những kẻ đang yêu

tôi đã đi qua những mùa thu

và đã hát giữa những nhớ nhung của những chiếc lá
có lẽ những chiếc lá sắp rơi rụng giữa gió thu lại nhớ đến những chiếc lá rụng trong mùa
thu trước
tôi hát thật nhiều giữa mùa thu
nhưng chưa thấy vui đi chút nào nỗi buồn ở trong tôi

mười,

tôi lại hát về em,

tôi biết là em vẫn chăm chú nghe tôi hát
người con gái của dáng vẻ vô biên lại đi chăm chú nghe những lời quá ít ỏi của tôi
kẻ đang muốn nói thật nhiều về thế giới nhưng vẫn chưa nói được
chưa kể đến những nghĩ ngợi của em
những nghĩ ngợi giữa một sáng mùa thu có cơn gió ảm đạm thổi nhằm vào những ước
mơ trong sáng trong em những ước mơ về một mặt đất bình yên
chưa kể đến những nghĩ ngợi mang tầm vóc lớn lao
chỉ mỗi việc em đứng ở nơi thật xa nơi tôi đứng để nghe tôi hát đã là một dáng vẻ vô
biên
tôi biết là em vẫn chăm chú nghe tôi nói về câu chuyện đi tìm đồng điệu giữa một thế
giới nhiều kẻ
có một sáng mùa thu có người con gái của dáng vẻ vô biên gõ cửa nhà tôi trong lúc tôi
đang trên đường đi tìm đồng điệu
thế giới thì thật rộng lớn
và tôi thì thật có lỗi với em
nói em là đồng điệu của tôi
thì cũng như nói em là người tôi yêu giữa một thế giới rộng lớn và nhiều kẻ
có một chiều mùa thu tôi đứng ở một nơi thật cao nơi mặt đất để hát về em
nơi tôi đứng thì cao hơn cả những nơi cao nhất so với mực nước biển
nhưng tiếng hát của tôi thì có vẻ như chẳng đến được chỗ em bởi những ngọn khói lam
chiều là cứ từng lúc cuộn lên bầu trời buồn bã
tôi có phần lo lắng trước viễn cảnh không mấy tốt đẹp nên cứ giương mắt nhìn
thì ra chẳng phải khói lam chiều

mà là những ngọn lửa hận thù đang bốc lên ở những miền đất con người đang thù hận nhau

ghi chú một,

tôi đã lạc đến con sông ấy,

tôi lạc đến dòng sông ngả chảy lên trời ngả chảy qua những ngọn đồi trọc, còn đang phân vân nên lội qua ngả nào để đến nơi tôi muốn đến, thì người con gái ấy cập thuyền vào bờ nơi tôi đang đứng, ông vẫn đang đi tìm đồng điệu, cô gái nói, tôi hỏi làm sao lại biết là tôi đang đi tìm đồng điệu, thiếu nữ liền đưa tay cho tôi nắm, hãy xuống thuyền rồi trò chuyện, như mang cả vẻ u tịch của một miền sông nước, lập tức tôi đọc thấy trong mắt thiếu nữ niềm u uẩn không dễ nhận biết, ngày ngày em vẫn qua lại trên con sông này và vẫn nghe ông hát, tôi ngạc nhiên vô cùng vì bấy lâu tôi vẫn hát trong trí nhớ của mình, nhưng làm sao em lại nhìn thấy được những gì ở trong lòng tôi, tôi nói trong niềm xúc động, hát trong trí nhớ lại là tiếng hát vang đi xa nhất, người con gái nói, tôi nói là liệu em có giúp tôi sang sông được không, em biết là ông đang muốn đến nơi có kẻ đã đợi ông tự những trăm năm trước, cô gái nói khiến tôi thấy lo hơn là mừng, nếu là đưa đò trên sông thì cũng chỉ biết nơi lui tới của một số khách thân quen, đàng này, tôi là kẻ mới gặp lần đầu, tôi còn đang rất phân vân có nên để cho một người chưa hề quen biết giúp mình hay không thì cô gái đã lên tiếng, ông đừng lo, từ rất lâu, những khúc hát của ông đã khiến cho em thấy yêu con sông này hơn, nhưng là bấy lâu vẫn đưa đò trên con sông này, tôi bạo dạn hỏi, cô gái lắc đầu, xưa em là kỹ nữ của vua, người làm ra được thi ca thì đưa em hát, như đang có một thứ sắc màu huyền hoặc choàng lên sông nước, tôi nghe thấy giữa chón cổ đồ điểm lệ tiếng trống điểm canh, sức thanh bình còn đang ấp ủ những giấc mơ như không hồi kết của con người, và ở nơi ngòi viết chiếu chỉ của vua, người con gái ấy thì hát, còn vua thì như đang ngoi ngóp giữa dòng thi ca của muôn thuở, nhưng tại vì đâu em không còn là ca kỹ, tôi buột hỏi khi nhìn thấy như đang có một vì vua đặt tay lên bờ vai người ca nữ, hát với ai bây giờ, các vì vua ngày nay ít có ai nghĩ đến chuyện thi ca, người chỉ vui thú chiến tranh, đánh nhau để trục lợi, người chỉ nghĩ đến việc làm giàu, cho nên em phải đi đưa đò trên sông, cô gái nói, như sắp khóc, tôi cứ muốn làm như vì vua thuở ấy là đặt tay lên bờ vai thiếu nữ để nói, hỏi người đồng điệu, hãy về với tôi đi, tôi sẽ làm ra thi ca, và em thì hát, nhưng tôi chẳng dám hành động như mình nghĩ, giữa lúc tôi cảm thấy vô cùng lúng túng, quả tình, cho đến lúc ấy tôi cảm thấy có một tình yêu cao sang diễn ra ở trong lòng, tôi đã yêu cô gái ấy thật, giữa lúc tôi còn đang vô cùng lúng túng, chẳng biết phải nói gì thêm, cô gái bỗng nắm lấy bàn tay tôi đặt lên ngực mình, ông có nghe thấy không, những khúc hát của ông vẫn còn làm cho tim em xôn xao mực ấy, cô gái nói, rồi cho thuyền cập phía bờ bên kia, tôi hỏi từ nơi đây có thể đến được nơi tôi muốn đến hay không, ông đi bất cứ đường nào cũng đến được nơi ông muốn đến, cô gái nói, và cho thuyền rẽ về ngả lên

trời,

mười một,

những chàng trai buồn tẻ, (*)

rồi tôi cũng đến được nơi tôi muốn đến

những chàng trai da ngăm đen đã chờ tôi ở đó

những chàng trai tuy buồn tẻ nhưng lại thông hiểu các thứ tiếng nói trên các châu lục

ở quê tôi chỉ loài chim áp muối là thông hiểu các thứ tiếng nói các châu lục, bởi đám con chúng sinh ra là phải đi kiếm ăn khắp thế giới

đám con chúng vừa sinh ra là liền được dạy dỗ thông hiểu các thứ tiếng nói trên các châu lục

làm như thể tôi đã hẹn bọn họ tự những trăm năm trước

nổi nhớ nhưng là rất cần an ủi

cuối cùng thì anh cũng đã đến

những chàng trai buồn tẻ bắt đầu nói

và tôi cũng bắt đầu nhìn thấy những rừng cây, những bụi rậm, ao hồ, sông, thác, rừng đen, rừng đen... lũ chim trời vừa lượn lờ trên bầu trời xanh thẫm, vừa hát, một thứ màu đen bi thảm như đang xâm chiếm ngôi ngai của tôi, dấu trí tuệ con người có phác vẽ được những nét huy hoàng, những con đường dẫn đến miền đất mới, gương mặt thế giới lấp lánh giữa những buổi bình minh có những ánh mắt nhìn thấu đường đi mặt trăng mặt trời, nhưng những huy hoàng là chẳng thể làm lành lại những vết thương trên lưng đám ngựa hoang đã được mang đến miền đất mới để thờ vàng, thờ kim cương, thờ những tham vọng của bọn nhà giàu, đám ngựa hoang còn sống sót đã chết già tự những trăm năm trước là những chàng trai buồn tẻ đã hẹn gặp tôi

nhưng những chàng trai buồn tẻ nói thảng năm vẫn là thứ dấu tích hằn sâu trong trí nhớ, chúng tôi đi khi lũ vịt trời còn đang vui đùa trên những hồ nước thêng thang, và những người con gái thì bước ra khỏi những bụi rậm nắm lấy bàn tay chúng tôi như thể đây là lần cuối được nắm lấy bàn tay của người mình yêu, và như thể là có lời mách bảo của tổ tiên chúng tôi, những mách bảo chỉ còn có thể nhìn thấy qua những chiếc mặt nạ đầy sắc màu u uẩn, như nghe được những lời mách bảo của tổ tiên về việc giữ gìn nòi giống, chúng tôi vội vã ôm lấy những người con gái vừa bước ra khỏi những bụi rậm để làm tình ngay trên thứ mặt đất như đang mang trong mình thứ màu đen buồn thảm

bầu trời như đang âm ỉ chứa một thứ thông điệp mới nào đó về mưa nắng, tận phía mờ xa của quá khứ, những kẻ đã chết vẫn thư thả gác tay lên niêm vĩnh cửu, rừng đen, rừng

---

đen...đâu đó như đang vang lên tiếng hát của lũ vịt trời, rớt cuộc thì tôi cũng chẳng có thứ gì để đem ra an ủi những chàng trai buồn tẻ, nhưng những năm sau đó thì tôi đã gặp lại bọn họ, những chàng trai vẫn buồn, bọn họ đã đưa tôi đi gặp hết thấy những người đã chết, đây là lúc những khúc hát trong trí nhớ tôi đã trở thành thi ca chép trên giấy

---

(*) chú thích,

phía bên kia tồn tại,

tặng những chàng trai buồn tẻ

Trần Chí Thiết bạn tôi là một nhà bi quan học. Danh hiệu này là do Thiết tự trang bị cho mình. Ngay khi còn sống, trong bài vị ở bàn thờ cũng đã ghi rõ : Trần Chí Thiết, nhà nghiên cứu về bi quan. Không phải là anh ta háo danh theo nghĩa phải làm sẵn bài vị thế để khi chết thế giới bên kia tức khắc nhận ra anh ta là nhà khoa học. Mà do anh ta sợ khi mình chết rồi người ta sẽ vứt đi cái danh hiệu mới nghe qua đã thấy ngán ngẫm cuộc đời. Chưa nhìn thấy phía bên kia tồn tại thì coi như mới sống có nửa cuộc đời. Đây là cốt lõi thế giới quan của Thiết.

Nhưng phía bên kia tồn tại là phía nào? Có lần tôi hỏi. Thiết liền trung ra đủ thứ.

(Đằng sau những bước chân rón rén của loài mèo là địa ngục của lũ chuột. Những cơn tam bành gió bụi vẫn thường nấp bên trong những nét dịu dàng của một người phụ nữ. Ở những ca ngợi hết mực là có thấp thoáng thứ gương mặt giả dối. Ẩn nấp bên trong những tuyên bố âm ỉ là nỗi sợ hãi...)

Tôi hỏi có phải công việc của một nhà bi quan học là nghiên cứu địa ngục của lũ chuột, là nghiên cứu những cơn tam bành của phụ nữ, những gương mặt giả dối, và những nỗi sợ hãi?

Thiết bảo tôi là đồ đầu óc hoen rỉ. Khoa học chỉ lại chỉ có mấy thứ đó? Anh ta nói, gằn như khắc ra lửa. Tôi cứ thấy buồn cười cho Thiết. Dường anh ta thấy thứ gì trên đời này cũng hoen rỉ cả.

(Một con chim có vẻ kiêu căng, từ trên trời cao vói xuống, rằng có vú với đẻ con là chỉ lẫn quẩn ở nơi mặt đất mà thôi. Con chim bay trên trời với con thú có con là cùng một tuổi. Mấy chục triệu năm sau thì đám con cháu của con chim kiêu căng dường có vẻ khiếp sợ trước đám con cháu của con thú có vú lịch kịch với đám con ngày ấy. Nếu có một kẻ trong đám nhân loại ngày nay lớn tiếng tuyên bố này nọ thì chẳng qua là để cho toàn thể các loài trên mặt đất này biết rằng giờ thì đám con cháu của con thú có vú ngày nọ chẳng còn khiếp sợ trước bao nhiêu loài thú như ngày trước. Nhưng đây là câu chuyện đã xảy ra, như đã xảy ra. Còn nếu như đã xảy khác đi thì sao? Con thú ăn sâu bọ không tiến hóa thành con thú có vú, mà thành một loài bò sát thứ hai, sau đám khủng long?)

Tôi bảo giả dụ thế là không có căn cứ khoa học. Lần này thì Thiết bắt tôi phải ngồi im

để nghe anh ta giảng. Tất nhiên là tôi cũng có biết một cách đại khái rằng loài người là tiến hóa lên từ một loài sinh vật có vú có mặt trên mặt đất này tự thời đám khủng long bị tuyệt diệt.

(Từ trong nước ra ? Hay là từ trên trời xuống? Câu hỏi về nguồn gốc của đám hữu cơ, tổ tiên xưa nhất của con người, là vẫn còn bỏ ngõ. Nếu từ trong nước ra thì toàn thể sinh vật trên mặt đất này đều mang sẵn trong mình thứ cảm thức lưu chảy. Có loài chim nào lại chịu đứng yên một nơi? Có loài thú nào sinh ra là chỉ ăn với ngủ? Con người, tự thuở sơ khai đã vượt qua không biết bao nhiêu khung khổ của trời đất. Di dịch là đồng nghĩa với tồn tại. Chạy trốn thứ nắng gió khắc nghiệt khi đất nguyên sơ sửa đổi hình thù, khi biển nguyên sơ thay đổi cách lưu chuyển. Những buồn vui, mừng giận, những khổ ải, căm hờn, khiếp sợ ... là luôn bổ sung cho thứ cảm thức lưu chảy trong suốt cuộc hành trình bất định. Không ai nói được là sẽ đi đến đâu. Cho tới hôm nay, chứ đừng nói chi buổi ấy, là loài người cũng vẫn chưa thể nói được là mình sẽ về đâu?)

Tôi chẳng còn chịu đựng được cái cách giảng thuyết đầy màu xám của Thiết. Phía trước chúng ta là một nền văn minh còn cao hơn nền văn minh hiện tại, là một tương lai được hun đúc bằng trí tuệ của con người. Tôi nói. Thiết đặt tay lên môi mình, như để lệnh cho ta im.

(Còn nếu như thứ chất hữu cơ ấy là thuộc về thế giới các vì sao, thuộc về đám bụi mặt trời, hay thuộc về lõi cư dân của những đám thiên thạch, thì loài người là mang sẵn trong mình thứ cảm thức thần thánh. Nhưng ở đó là sấm chớp, là giông bão, là lửa trời, là rét trời, là nắng đến nghìn năm, lạnh đến nghìn năm, là ở ngoài năm tháng, ở ngoài ký ức...)

Tôi hỏi có phải anh ta muốn nói đến một thứ vũ trụ sơ khai bất ổn định? Và tổ tiên loài người là thuộc về một cõi bất ổn định? Lần này thì Thiết tỏ ra rất vui. Đầu óc nhà người đã bớt hoen rỉ rồi đó. Anh ta nói. Ở trong làng, tôi với Thiết là tri kỷ. “Nhà người” và “Ta”, ngôi thứ hai và ngôi thứ nhất số ít, là những tiếng tôi với Thiết dùng khi trò chuyện. Nhà người hãy trả lời ta đi? Tôi giục. Anh ta lại tiếp tục.

(Bất ổn định chỉ là một tính cách của cuồng loạn. Đó là một vũ trụ cuồng loạn. Cho nên loài người là mang sẵn trong mình thứ cảm thức thần thánh trên tiến trình thác loạn)

Làng tôi, tự nghìn đời nay như vẫn còn phong kín bởi một thứ nỗi buồn chẳng hiểu nổi. Có lúc tôi cho là do nghèo. Nhưng còn nhiều nơi còn nghèo hơn làng tôi. Có lúc tôi lại cho là do cách bày biện của đất đai, sông núi. Nhưng làm sao sông núi lại làm cho làng tôi luôn toát lên một nỗi buồn chẳng hiểu nổi như thế?

Là đang có tiếng gà trưa. Và tôi cố dấu tiếng thở dài.

(Tự nghìn đời nay loài người có hề hay biết là mình đang trong tiến trình thác loạn hay không? Nhà bi quan học là kẻ phải nhìn thấy những ngõ ngách của tra vấn. Anh là một

vì vua? Thì hãy nói cho ta nghe niềm vui sướng khi xua quân qua bên kia biên cương của nước để treo cổ ông vua bạn có cùng chung biên địa? Hay anh là kẻ cầm đầu một trận đánh, sở hữu của anh là xác của kẻ thù và xác đồng đội? Thì hãy nói ta nghe, làm cách làm sao mà anh làm được việc cầm đầu trận đánh? Hay anh là một gã lãng tử giang hồ cỡi ngựa ra đi vào một chiều thu lá rụng chẳng thềm một lần ngoái cổ nhìn quê hương tổ quốc mình? Trên con đường đi đến phía trước, tức đi đến cái sau cái đã qua, có thể là anh đã quên khuấy những gì mình đã nói, và giờ đây, những gì anh nói ra, là hoàn toàn nằm ở phía khác những gì anh đã nói. Trên con đường đi đến phía trước, có thể là anh không còn nhớ, hoặc thật lòng là anh không thềm nhớ, hoặc cũng thật lòng anh cho đó là chân lý, chuyện anh đã dẫm lên kẻ khác. Có thể là trên con đường đi đến phía trước là anh đã bước chệch qua phía bên kia tồn tại)

Tôi cảm thấy sợ. Thiết đã làm cho tôi cảm thấy sợ. Chất thần thánh trên tiến trình thác loạn ở trong ta như đang mách bảo tôi là thế giới đang có chuyện gì không ổn. Dường như là có tiếng thở dài vọng lại từ một góc cuộc đời nào đó, chứ không phải là tiếng gà trưa trong làng.

(Có. Những chuyện không ổn là luôn xảy ra trong lịch sử loài người. Lịch sử là vốn xảy ra như chuyện mưa nắng của trời, dẫu con người có ký được, hay không ký được. Và khi con người ký được thì có thể trở nên hàm hồ. Tiền sử là hàm hồ theo cách của tiền sử. Và hữu sử là hàm hồ theo cách hữu sử. Hàm hồ trước là do sự hóa thạch của thời gian. Hàm hồ sau là do sự hóa thạch của trí tuệ con người. Hóa thạch trước là nằm trong đất. Hóa thạch sau là nằm trong thành kiến của triều đại, là nằm trong thành kiến của người chép sử. Khi lịch sử đã bị hóa thạch thì khó lòng đọc được.)

Có lúc tôi cho là do cách bày biện của đất đai, sông núi. Nhưng khi nghe Thiết nói về chuyện lịch sử, tôi lại nghĩ thứ nỗi buồn cố cựu của làng tôi là do con người mà ra. Có phải nhà người muốn nói đến việc các nhà chép sử

đã làm hỗn loạn ký ức nhân loại hay không? Tôi hỏi. Thiết bảo làm hỗn loạn ký ức nhân loại là cũng phát xuất từ thứ cảm thức thần thánh trên tiến trình thác loạn.

Mấy hôm sau, Thiết đã đọc cho tôi nghe một đoạn trích trong sách Ba Phút Đầu Tiên của nhà vật lý lý thuyết được giải Noben, Steven Weinberg:

“Đối với con người, gần như khó cản lòng tin rằng chúng ta có một mối liên hệ đặc biệt gì đó với vũ trụ, rằng đời sống loài người không phải chỉ là một kết quả tất nhiên hài hước của một chuỗi tai nạn kéo lui dài đến ba phút đầu tiên, mà rằng chúng ta đã được tạo nên một cách nào đó ngay từ lúc đầu tiên...”

Rồi tôi và Thiết lại lặng đi để suy gẫm về suy nghĩ của một nhà khoa học tài hoa.

Rồi Thiết lại nói.

Và tôi thì nghe.

(Ngay từ lúc đầu tiên con người đã tạo dựng cho riêng mình một thứ hình hài gồm có cả chất cuồng loạn của vũ trụ lẫn những mong muốn cháy bỏng có tính vô thức mà mãi thật lâu về sau mới trở thành thứ ý thức bầy đàn. Là nhà người đâu biết, chính sự mong muốn cháy bỏng được các nhà khoa gọi là bản năng, hay tiềm thức đó đã dẫn dắt chất cuồng loạn vào tiến trình chệch qua bên kia tồn tại. Ta, một nhà bi quan học, có nghĩa là ta sẽ có trước tác. Ta sẽ viết Bài Hành Ca Của Một Nhà Bi Quan Học. Và sẽ hát từ năm này sang năm khác cho người đời hiểu thế nào là phía bên kia tồn tại)

Làm sao mà nhà người biết cách hát? Tôi hỏi. Thì Thiết bảo là tự thừa sơ khai loài người đã biết hát. Tất cả những khúc hát ấy là nằm trong ký ức nhân loại. Anh ta chỉ làm mỗi việc nhớ lại mà thôi.

Một năm, rồi hai năm, ba năm... trôi qua. Thiết vẫn chưa viết được bài hành ca ấy. Tôi với Thiết vẫn gặp nhau luôn. Vẫn tiếp tục câu chuyện về phía bên kia tồn tại. Cho tới đêm hôm ấy thì người làng tôi ai cũng nghe thấy tiếng hát của Thiết trên đồng làng. Có nghĩa, nhà bi quan học của chúng ta đã bắt đầu viết được bài hành ca. Nhưng sáng hôm sau thì người làng đã phát hiện Thiết nằm chết ở con mương đồng làng. Bạn tôi chết có vẻ giống với Khuất Nguyên bên Tàu. Cũng chết trên sông nước. Khuất Nguyên giận vua của mình mà chết. Còn Thiết vì vui quá mà chết. Đêm ấy anh đã uống say, ra đồng làng hát, đến không còn nhớ nổi đường về, không còn phân biệt đâu là ruộng đồng đâu là sông nước.

Tôi biết Thiết coi cái chết như một cách tồn tại khác.

Hay là anh đi tìm một cách tồn tại khác để nhìn cho rõ hơn phía bên kia tồn tại?

Tôi viết truyện này là để tưởng nhớ một người bạn tri kỷ.

Để người đọc khó quên, tôi đã đưa những lời Thiết vào ở bên trong ngoặc. Nhưng về cái chết của Thiết thì tôi còn phân vân là nên để ở bên ngoài hay nên đưa vào ở bên trong ngoặc.

mười hai,

khi dòng sông đã cạn,

tôi trở lại dòng sông người kỹ nữ chèo đò (*) đã đưa tôi sang ngày ấy

sở dĩ có quyết định ấy là vì cứ thấy nhớ đôi mắt u hoài của người con gái đang mang trong mình trái tim xao động

tôi biết trong cuộc hành trình đi tìm đồng điệu của mình tôi đã thêm được một cuộc tình nàng thao thức những khúc hát trong trí nhớ tôi còn tôi thì thao thức vì trái tim thao thức của nàng

cứ tưởng là bị lạc đường vì dòng sông tôi vừa trở lại đó không còn giống với dòng sông

ngày ấy
chẳng thấy con nước trên sông
chỉ còn là một dòng sông khô cạn
xin chào hạt bụi
những người trồng sắn ở lòng sông khô cạn chào tôi
tôi hỏi làm sao lại biết tên tôi
những người trồng sắn nói ở nơi ấy trừ những kẻ quyền thế còn hết thảy đều là hạt bụi
nếu là lúc khác tôi sẽ trò chuyện với bọn họ thật nhiều vì cứ thấy cảm động trước một
mảnh nhân gian lận đận
bây giờ là tôi đang lo bị lạc đường
đang nôn nóng gặp lại người kỷ nữ tôi yêu
tôi lập tức mô tả cảnh dòng sông có người kỷ nữ chèo đò và hỏi đường đến nơi ấy
những người trồng sắn chột im lặng làm như thể là tôi đã chạm vào một thứ đau buồn
nào đó của bọn họ
nhưng cuối cùng tôi cũng đã rõ mọi sự
nàng vốn là hết thảy nỗi khổ nhân gian hiện thân thành kỷ nữ khi không còn những bậc
minh quân làm ra được thi ca thì ngày ngày chèo thuyền chở bớt nỗi đau khổ lên trời
cho đến lúc không còn chở nỗi thì dòng sông cũng khô cạn
những người trồng sắn nói về không vui
nhưng giờ thì người con gái ấy ở đâu
tôi nóng lòng hỏi
vào cái ngày con sông cạn hết nước
một đám mây trắng từ lòng sông cạn bay lên trời ai cũng nói kỷ nữ đã ra đi
những người trồng sắn nói có vẻ không vui
nhưng là đi đâu
tôi lại nôn nóng hỏi
lại hòa lại vào nhân gian không chừng
những người trồng sắn nói về không vui

(*) phụ lục,
vì sao mỹ nhân?,

tặng người kỹ nữ chèo đò trên sông

...

sử sách hóa thành ký ức, và ký ức lại dày vò tôi, lần này thì tôi nhìn thấy hình thù sử thư một cách tường tận, đáy sử đầy xương khô, còn bờ sử vẫn cứ tiếp tục chảy những dòng sử sụ đen ngòm...

...

tôi nhớ bấy giờ là đang mùa thu, đất cũ kinh thành như trở nên tươi tỉnh khi được nhìn thấy dung mạo của người nghìn năm trước, thấy ông loay hoay mãi với đám cỏ thu nên em phải trở về đây, cứ tưởng nàng cũng cũ kỹ như những thành quách rêu phong, nhưng là tôi đã lầm, thời gian có làm cho thành quách rêu phong nhưng lại khiến cho con người bớt đi ngu muội, nàng tiếp tục nói, và tôi lập tức quyết định rũ bỏ thứ quảng cách nghìn năm, thừa nương nương, mới đầu là tôi tính mở đầu như thế, nhưng tôi lập tức bãi bỏ cách mở đầu như thế, mà em đã nhìn thấy tôi tự bao giờ, tôi hỏi, nàng vén nhẹ xiêm y, bước tới, con ngựa nòi phương nam hơi nhích về phía đằng sau như để tỏ cung kính với nữ chủ, ông cứ xem thì xưa nay đám con gái có chút nhan sắc với kẻ cầm bút luôn là đồng điệu, cảm động vô cùng, và tôi bắt đầu nói, tôi nói là tôi đã nhìn thấy nàng từ những trang cổ thư nhàu cũ, tôi đã đọc chúng đến nhàu cũ, tàn bạo và luân lạc, cũng vào một ngày mùa thu tôi đã nhìn thấy em đứng ở giữa máu mà hát, máu của những người mộng muội có nước da sáng và máu của những người mộng muội có nước da không sáng, người ta đã bắt em phải đứng ở giữa máu mà hát, tôi nói là tôi đã nhìn thấy những cổ kính ngàn năm bị vút tung giữa những trận cười man dại, tôi nói là tôi đã nhìn thấy vì vua thắng trận buồn bã đi dưới bầu trời mùa thu khi không cưỡng đoạt được nàng và đã biến nàng thành cát bụi, nàng bảo đầu sao thì kẻ biến nàng thành cát bụi cũng là khách của đất cũ nghìn năm, tôi giật mình hỏi kẻ giết vua của nàng để chiếm đoạt nàng cũng là khách ư, nàng không trả lời tôi mà bảo, rằng xưa nay đã mang tiếng mỹ nhân đều là thế, nhưng dường có ai đó đang cãi vạ nhau ở góc cũ kinh thành, nàng hỏi, tôi nói hầu như ngày nào lũ chó hoang cũng tụ tập để tranh nhau trèo lên bức tường thành cũ ở nơi góc cũ kinh thành, nhưng là lũ chúng tranh lên đó để chi, để sửa, lên đó mà sửa thì hết thấy đều nghe thấy, tôi nói, cũng là khách của đất cũ kinh thành, nàng nói, tôi không tiện hỏi nàng có cách gọi nào khác cách gọi là khách cho hợp lẽ hơn để gọi những vì vua đi giết vua và cướp đoạt vợ vua của nước khác vì bấy giờ dường có đám quan quân đang tiến về chỗ tôi và nàng, a ha lại là giai nhân, đất cũ kinh thành lại nổi lên bóng dáng giai nhân, có nhiều người trong bọn người ấy nói to, nàng có vẻ ái ngại, nói đủ tôi nghe, rằng chẳng lẽ hết thấy những kẻ chết năm xưa đã hóa thành quỷ dữ để quay lại đất cũ kinh thành, tôi phải lập tức giảng cho nàng rõ đây là đám quan quân phóng đảng đời nay, chúng ăn nhậu và tắm bùn ở gần đầu đày nghe hơi mỹ nữ mà kéo đến đây thôi, dường nàng cố nhịn cười khi đám người mình mẩy đầy bùn ấy cứ xoắn vào nàng, tôi có ý định bảo nàng hãy lên ngựa ra đi cho yên chuyện, nhưng từ đằng xa có ai đó đang phóng ngựa về phía tôi và nàng, hãy tránh ra lũ vô sĩ, ta sẽ bảo chủ của lũ người giết hết lũ

ngươi, người đàn ông trên lưng ngựa tuốt gươm, quát, thấy nàng tỏ ra xúc động, tôi lập tức dò tìm trong ký ức của mình, và tôi cũng đã lập tức nhận ra, và trong đám quan quân phóng dẫn có kẻ nào đó cũng đã nhận ra, là vua cũ của chúng ta đây, kẻ ấy la lớn, và lập tức hét thảy bọn chúng cúi rạp người lên đất, nàng là vương phi của đất cũ, nghìn năm trước tôi đã trót yêu và bức tử nàng, biết chưa, kỵ sĩ tra gươm vào vỏ, nói to với đám quan quân phóng dẫn, rồi quay sang nàng bảo là ông đã có lỗi với nàng, lỗi rất lớn, nghìn năm sau thì ông vẫn không quên nàng, ông nói, nàng im lặng vái chào ông, và ông vẫn ngồi yên trên lưng ngựa, vái chào nàng, rồi quát ngựa đi về nơi sinh ra và yên nghỉ của mình, tôi nghe như nàng đang cố nén tiếng thở dài khi nhìn thấy đám quan quân phóng dẫn đều đã lăn ra đất chết cả, dầu gì thì cũng là khách của đất cũ nghìn năm, chỉ có điều hơi tiếc là kẻ làm quan đời nay lại lấy niềm sợ hãi làm bản mệnh, nàng thì thào, nói, rồi từ biệt tôi lên ngựa ra đi, đêm, tôi còn trần trọc nghĩ về dòng sử sự lúc ban ngày thì người con gái ấy lại đến, chỉ hỏi tôi mỗi câu, tại sao em lại là mỹ nhân, rồi lại ra đi.

mười ba,

tôi lại mơ về thuở hoàng kim,

tôi đi dưới vòm trời huyễn hoặc

huyễn hoặc trong cách thức tồn tại của dòng sông

huyễn hoặc trong cách thức tồn tại của con người

ở nơi những ngọn đồi trọc

vừa trông thấy tôi lũ nai ngấu nghiến nhai những khúc hát

và tôi chỉ thoáng nhìn đã nhận ra những khúc hát của mình

dòng sông khô cạn vẫn trôi đi dưới vòm trời huyễn hoặc

những ngọn đồi trọc vẫn im lìm

lũ nai vẫn im lìm như đang cố thủ trong nỗi sợ hãi của những kẻ đánh cắp lời ca của kẻ khác

tôi lại nghĩ đến những ngày nắng thiêu đốt dòng sông

thiêu đốt con đò kỹ nữ

thiêu đốt những ngọn đồi trọc

và lũ nai trên những ngọn đồi trọc thay vì ăn lá cây rừng phải ngấu nghiến nhai những khúc hát vang lên từ con đò của kỹ nữ

tôi nghĩ đến những ngày nắng cháy

và khẽ hát lên mấy khúc trong trí nhớ mình

lũ nai ùa đến vây lấy tôi

hóa ra bấy lâu lũ chúng tôi đã tiêu phí không biết bao nhiêu là tiếng hát của khách hào hoa

lũ nai nói

rung rung

và tôi thì cũng thấy rung rung

thật ra những gì diễn ra cũng chỉ là giấc mơ

tôi mơ về một thời hoàng kim xa lắc để may ra có voi đi nỗi buồn trong tôi

mười bốn,

ai khóc vào những ngày có mưa,

con mưa mùa hạ bất thường cầm chân tôi ở căn nhà lá trong khu rừng tôi chưa hề quen người giữ rừng là một ông già rất già mới thoáng nhìn đã biết là ông cũng có nỗi buồn như tôi

ở trong rừng một mình thế này thì buồn lắm

tôi nói

nhưng ông bảo không phải buồn vì một mình

có lẽ do con mưa đột ngột rừng mùa hạ về đêm chẳng mấy mát mẻ

cả ông già giữ rừng cả tôi đều phải cỡi trần cho đỡ bức

cuộc trò chuyện tới nửa khuya thì ông già giữ rừng nói thật với tôi ông là thần coi giữ khu rừng ấy tự mấy trăm năm qua

tôi rất mừng vì ở trong rừng với thần coi rừng thì chẳng còn sợ chi

những cơn mưa mùa hạ bất thường vẫn tiếp tục đổ xuống khu rừng tôi chưa hề quen

nhưng tới lúc này chẳng phải là mưa mà là cách thức tồn tại bất thường đã giữ chân tôi

trên đường đi tìm đồng điệu tôi chưa hề gặp ai lại vừa là con người vừa là một vị thần

khu rừng tôi chưa hề quen bỗng trở nên vô cùng quyến rũ

những hôm có mưa rừng rả rích

ông già giữ rừng vào rừng làm công việc từ sáng sớm

nằm một mình trong căn nhà lá giữa rừng tôi có cảm tưởng đã thoát khỏi thế giới con người đầy bất trắc

nhưng tiếng khóc ở trong rừng lại kéo tôi trở lại với thực tại
vào những hôm có mưa rừng rả rích tôi lại nghe thấy tiếng khóc trong rừng nhưng chưa
bao giờ nghe ông già giữ rừng trở về vào lúc cuối ngày nói về tiếng khóc
cho đến hôm sáng ra thấy ông không vào rừng như thường lệ
hỏi mới biết là ông đã quá già không còn được làm công việc giữ rừng
niềm lo sợ của ta là không còn được làm thần coi giữ khu rừng này
vào một hôm trời không mưa ông già giữ rừng nói với tôi và khóc rưng rức
nửa khuya hôm ấy tôi thức giấc không còn thấy ông trong căn nhà lá
có một điều thật buồn là hình ảnh ông già giữ rừng cứ ám ảnh tôi
và tôi lại băn khoăn tự hỏi ai đã khóc vào những ngày có mưa
ông già giữ rừng khóc
hay vị thần coi rừng không còn được làm thần khóc
tôi không biết
chỉ thấy buồn hơn

mười lăm,

những cảnh giới của tồn tại,

tôi lại lang thang suốt ngày trong khu rừng mình chưa hề quen biết
làm như thể không phải ông già giữ rừng mà là tôi đang luyện tiếu niệm vinh quang vừa
mất

(khi một sinh linh bé nhỏ của loài giống con người đạt đến cảnh giới của một vị thần
chẳng phải còn hơn cả niệm vinh quang là gì)

vào những ngày không có mưa tôi vẫn nghe như có ai đó đang khóc ở trong rừng
mảnh đất chưa hề quen biết bỗng trở nên vô cùng quyến rũ đối với tôi

cuối cùng tôi quyết định sẽ lưu lại khu rừng đó cho đến khi khám phá được vẻ bí ẩn của
nó

tôi dự định là sẽ ngủ nghỉ ở căn nhà lá của ông già giữ rừng cho đến hết mùa hạ
nhưng khi quay lại thì thấy đã có chủ mới

người giữ rừng vừa được cử tới là một chàng trai rất trẻ nhưng mới thoáng nhìn đã biết
là anh ta cũng có nỗi buồn như tôi

xin chào vị khách đầu tiên của tôi

chàng trai như không dấu được nỗi buồn chẳng hợp lúc bởi khách đến nhà lại tỏ không vui

tôi nói là tôi đã đến đây tự lúc còn người tiền nhiệm của anh ta

đây là kẻ đã gắn bó với khu rừng này tự mấy trăm năm qua

nghe tôi nói về người giữ rừng đã ra đi chàng trai có tròn mắt nhìn tôi nhưng chẳng có lời nào

tôi nghĩ là anh ta lại nghĩ có sự lầm lẫn nào đó của tôi về một kẻ giữ rừng sống đến mấy trăm năm

nhưng vị khách đầu tiên của tôi có thể lưu lại chơi ít hôm nữa được không
chàng trai nói

thấy anh ta đã tỏ thân thiện với tôi nên bảo là mình sẽ ở lại cho đến cuối mùa hạ

những cơn mưa mùa hạ bất thường lại đổ xuống

hằng ngày khi người giữ rừng tuổi trẻ vào rừng làm công việc của anh ta

tôi cũng đi lang thang trong rừng

lại nghe như có ai khóc vào lúc có mưa

tiếng khóc còn ai oán hơn cả tiếng khóc của ông già giữ rừng ngày trước

cuối cùng tôi cũng khám phá được vẻ bí ẩn của khu rừng

nơi chốn khi đêm xuống có vẻ như biến khỏi mặt đất sáng ra lại đủ cả những yếu tố của sự sống lại là nơi người ta có thể tìm thấy cả hạnh phúc lẫn đau khổ

cuối cùng tôi cũng đã hiểu nơi đó như một thách thức đối với con người

ở đó ông già giữ rừng đã đạt đến cảnh giới của các vị thần

nhưng chàng trai trẻ lại thấy như chốn lưu đày

mười sáu,

những ví dụ về niềm hạnh phúc,

những ví dụ về niềm hạnh phúc thì không nhiều lắm

nhưng vẫn có thể nhìn thấy

đám cây lâu niên ở khu rừng ấy nói với tôi chúng chỉ cảm thấy hạnh phúc khi giông bão làm gãy đổ hết những cành con đeo bám trên mình chúng

tôi có phần sợ hãi khi thấy nền luân lý của cây như đang mang trong mình yếu tố tàn nhẫn

thì chẳng phải khi chẳng còn bị ràng buộc bởi bất cứ những gì làm ta khổ sở đau đớn là hạnh phúc hay sao

đám cây lâu niên nói khiến tôi cứ nghĩ đến một thứ triết học về hạnh phúc con người chưa kịp phát hiện

rừng mùa hạ như đang tỏ ra hào phóng với khách hào hoa

tôi đi giữa những bóng lá mát rượi và tiếng chim thánh thót

lũ chim là đang ca ngợi về bầu trời mùa hạ

tuy có nói hơi quá lời nhưng đây là bầu trời mùa hạ

này đã bao giờ các bạn nghe ai nói về một bầu trời lộng lẫy huy hoàng đầy nắng chói hay chưa

đám cỏ gai có vẻ cay cú khi nghe lũ chim ngợi ca bầu trời mùa hạ lộng lẫy huy hoàng
tôi biết nếu như không có ý kiến của đám cỏ gai thì lũ chim là đang sống trong niềm hạnh phúc

những ví dụ về niềm hạnh phúc không nhiều lắm nhưng vẫn có thể tìm thấy được

đến lúc này thì chẳng phải vẻ bí ẩn của khu rừng mà những cung bậc đầy sức lôi cuốn của tồn tại giữ chân tôi

trên đầu tôi bấy giờ là một bầu trời cao rộng đến mức vượt khỏi mọi trí tưởng của con người, nắng chói chang như có bàn tay ai đang hứng thú rải xuống nhân gian, và dưới chân tôi là một mặt đất bình yên, nhưng ai biết trong lòng nó là đang hình thành những chương trình tạo tác to lớn, thì chẳng phải những chuyển mình của đất là đã gây nên những niềm hạnh phúc cùng nỗi cay đắng vô bờ trong suốt hành trình hình thành thế giới, nhưng đây là chuyện cũ, và giờ đây là tôi đang dẫm lên lớp lá cây rừng, dẫm lên sự yên ả, rừng cây là luôn tạo nên sự hào phóng cho gương mặt của đất, thì chẳng phải bên dưới gương mặt của đất đầy vẻ hào phóng ấy là một thế giới đầy bí ẩn của những sinh vật chỉ nghe thấy những cuộc chuyện trò khiêm tốn hay những bước chân âm thầm của chúng, và một cuộc sống khác đầy tính cách lãng tử, cũng chẳng kém phần bí ẩn, cuộc sống của những giống loài được ân sủng luôn ở phía bên trên gương mặt của đất, cuộc sống ở trên cao

sự phóng túng của tồn tại là vượt lên trên hết thấy những cảnh giới của phóng túng

tôi cũng chẳng biết như thế là đã đạt tới niềm hạnh phúc hay chưa

nhưng đến hôm con gió lớn bất ngờ thổi lại phá nát đám cây lâu niên

hết thấy những cành nhánh đều gãy đổ

tôi buồn bã đứng nhìn cảnh hoang tàn và tự nói với mình rằng đây chẳng phải là một ví dụ về niềm hạnh phúc

mười bảy,

tiếng dế buồn khiến tôi cứ thấy nhớ em,

khi tôi rời khỏi khu rừng đầy vẻ quyến rũ ấy thì đã bước sang mùa đông, mùa đông rả rích tiếng dế buồn khiến tôi cứ thấy nhớ em, nhớ đến người con gái của dáng vẻ vô biên, thì mới hôm qua, em nhắn gửi qua bầu trời nhiều mây, rằng em đã đến một nơi rất xa, rất xa, tôi lập tức hình dung ra bước chân người con gái của dáng vẻ vô biên, những bước chân giữa những khoảnh đời xa lạ, em đi giữa hun hút những tham vọng của những thế lực chẳng mấy sáng sủa đến tận những vùng trời chẳng mấy sáng sủa, tôi lập tức hình dung ra cái thế giới mang màu sắc tro than, thế giới của những tham muốn tàn bạo, những đám mây tàn bạo kéo qua bầu trời thế kỷ che khuất cả những nụ cười ít oi của đám ốc sên nơi khe suối, rừng thúc dậy sau lời gào thét của đá, treo lơ lửng giữa thình không là những lời gào thét thô thiển của đá, hãy trả lại cho ta những ngày tháng bình yên nơi bờ suối, buổi sáng lữ nai uống xong nắng sớm trên dòng suối liền rủ tai ta rằng một ngàn lần nhờ có ta, những bờ đá, mới có dòng suối ngọt bốn mùa, buổi chiều, khi trời sắp tắt nắng, lũ cua đá nhát gan thềm thì cùng ta những lời âu yếm tích tụ qua suốt nghìn năm tiến hóa của giống loài của chúng, những lời gào thét chân thành của đá đã làm rơi nước mắt lũ sói vẫn được coi như loài giống vô cảm ở trên rừng, hãy trả lại đi hỡi những thế lực đen tối của thời đại, lũ sói vô cảm cũng gào lên, thì cũng mới hôm qua, khi thấy em nhắn gửi qua bầu trời nhiều mây, tôi đã lập tức hình dung ra cái thế giới màu tro than, gần như vô cảm, đang đe dọa bước chân người con gái của dáng vẻ vô biên

mười tám,

khi tôi trò chuyện với dòng sông,

các cô gái giặt áo trên sông có vẻ không muốn trò chuyện với tôi vì biết trong lòng tôi đã có người con gái của dáng vẻ vô biên

tôi nói những đám mây đen từ phương bắc đang kéo tới thế nào trời cũng đổ mưa nên chỉ muốn hỏi cách thức sang sông trước khi mưa đổ xuống

tôi nói và đứng chờ dưới bầu trời có những đám mây đen có vẻ còn lưỡng lự sao đó nên vẫn chưa thấy đổ mưa

sao không đi hỏi kẻ đang giữ ở trong lòng lại đi hỏi bọn em

các cô gái giặt áo trên sông nói xong lời ấy liền gửi đến tôi những nụ cười như thể để nói cho biết đây cũng chỉ là cách thức để tỏ giận hờn

cô gái đưa tôi sang sông nói trời sắp đổ mưa nhưng áo giặt vẫn chưa xong

những cô gái còn lại với theo
rằng phải giữ lấy thân vì có kẻ đang muốn hợp hôn tôi
cô gái đưa tôi sang sông nhìn tôi cười
tôi cũng cười bảo tôi chẳng sợ hợp hôn mà chỉ sợ không còn được gặp lại
em

khi tôi trò chuyện với dòng sông thì các cô gái giặt áo trên sông đã về cả
nhưng trong mắt tôi vẫn cứ thấp thoáng những đôi tay mềm mại giặt áo trên sông
tôi muốn trở lại để trò chuyện cho các cô gái giặt áo thỏa lòng về việc sao trong lòng tôi
lại có hình bóng người con gái của dáng vẻ vô biên
nhưng dòng sông nói đã quay lại thì chẳng thể sang sông vì trời sắp đổ mưa lớn
tôi hỏi có khi nào trời đổ mưa lớn nhưng vẫn sang sông được không
nước trên sông cũng tựa dòng lịch sử của con người
không ai biết chuyện gì sẽ xảy ra
dòng sông nói

mười chín,

em cũng hát trong trí nhớ như tôi,

những rác rưởi vẫn còn thật nhiều trên dòng sông cuộc sống, nhưng tôi vẫn thấy yêu ghê
gớm cuộc đời có những người con gái giặt áo trên sông rất dễ mến lòng và những ngày
thật buồn tưởng không còn sống nổi bỗng có người đến tìm hỏi tôi có phải kẻ hôm nào
đã trò chuyện với người kỹ nữ chèo đò trên sông

những đồng điệu của tôi vẫn còn chìm khuất giữa thế giới tựa giấc mơ hết mực lạ lùng
đến nỗi những nghìn năm sau vẫn chưa hết ngạc nhiên, nhưng người kỹ nữ chèo đò trên
sông thì đã trở lại với tôi

em cũng hát trong trí nhớ như tôi

sông nước đã cạn chừ

mây bay

mỗi mình bơi thuyền giữa các vì sao cô độc chừ

bồi rồi

nghìn năm trong chớp mắt mong mỗi

tôi nói tôi cũng mong mỗi đợi em suốt những nghìn năm qua, tôi đợi em giữa tiếng vỗ

chân rậm rục của lũ chim đa tình, suốt những nghìn năm qua lũ chim đa tình vẫn cứ cất cánh bay về miền chưa bao giờ có, và tôi thì vẫn mong mỏi chờ em giữa những ngày những đêm các vị thần tuy thất sủng nhưng vẫn cứ luyện nhớ chôn nhân gian phiến toái, mỗi lần nghe bước chân e ngại của những vị thần thất sủng tôi lại cứ muồn gào to lên, sao dòng sông ngả chảy lên trời ngả chảy qua những ngọn đồi trọc lại cạn để cho em phải chèo thuyền giữa các vì sao cô độc

em cũng hát trong trí nhớ như tôi
ai mới mòn trông nơi bầu trời cô liêu chừ
dòng sông trôi nước mắt nghìn thu

ghi chú hai,

trí nhớ tôi không còn chứa nổi bài hành ca,

vào một ngày gió mưa rét buốt, lũ chim cu đã đón đường tôi, dường hết thấy lũ chim cu trên mặt đất đã kéo đến đón đường tôi, hết thấy các bạn hãy đến đây thôi, tôi có hơi bức xúc trong lòng nên đã gào lên, và vội vã cởi mũ áo ra để làm mái che mưa, thì chẳng phải lũ chúng đang chịu rét mướt hay sao, nhưng chẳng phải là lũ chim cần nơi tránh mưa gió, lũ chúng cứ nhìn tôi, lắc đầu, như thể đang muốn nói điều gì rất cấp bách nhưng không nói được, đến lúc đó tôi mới phát hiện ra lũ chim con nào cũng đang ngậm chắc một vật chi, chúng chẳng thể nói ra lời vì hết thấy những chiếc mỏ nhỏ nhắn của chúng là đang ngậm thứ vật thể gì có vẻ lớn lắm, hay là các bạn đã tìm thấy được niềm bí ẩn của thế giới, thì tôi cũng chỉ nói băng quơ, nhưng hóa ra lại là chuyện thật, lũ chim liền vây lấy tôi, và tôi thì chìa đôi lòng bàn tay ra như thể để đón lấy thứ tặng vật bất ngờ, lũ chim cứ từng con một đến trước tôi, lặng lẽ nhả vào đôi lòng bàn tay tôi những khúc hát, mưa làm lã chã những khúc hát, có cả những bi ca, tình ca, có cả những hoan ca, uẩn ca, những khúc hát là vẫn còn nguyên niềm thao thức, tôi có hơi hoảng khi nhận ra đó là những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi, nhưng cũng liền hiểu ra là tôi đã không còn nhớ nổi hết chúng, những bài hành ca đã tràn ra bên ngoài trí nhớ tôi, rơi trên các nẻo đường tôi đã đi qua, và lũ chim cu đã nhặt được đem trả lại tôi, một ngàn lần cảm ơn các bạn, tôi nói với lũ chim, và muốn khóc vì cảm động, cho đến khi lũ chúng đã đi cả tôi mới chợt nhớ lại, thì ra ký ức của tôi cũng chỉ là một phần rất nhỏ của ký ức loài giống con người vẫn âm ập những yêu thương, căm giận, những buồn vui, sợ hãi... tích tụ suốt hành trình tiến tới con người trong cuộc tiến hóa đầy hiểm nguy

PHẦN HAI

THI CA VÀ GIẤY BÚT

*như thế là tôi phải chép lên giấy những khúc
hát của tôi,*

*bài hành ca của tôi là những khúc hát đi
tìm đồng điệu của tôi, người cai quản việc
giấy bút của xứ sở nói khi những khúc hát
đã chép lên giấy thì trở thành thi ca, như
thế là bài hành ca của tôi lại nhập
vào dòng thi ca xứ sở, và tôi thì
bắt đầu cuộc tìm kiếm đồng điệu của
tôi ở*

*miền đất tổ tiên con người đã từ đó bước
ra, nơi mặt trời thiêu đốt đất đai thành
những hoang mạc mênh mông với những
cánh rừng nhiệt đới dày đặc cây cối,
những chàng*

*traï buồn tẻ từng gặp tôi trước đó đã dẫn
tôi đi thăm hết thấy những người đã chết
trong những khu rừng đen, và đưa tôi đi trở
lại con đường đăm ngựa hoang thuở ấy
đã đi, có nghĩa, tôi đã băng qua biển cả để
đến miền đất người ta gọi là thế giới mới,
những người có giọng nói màu đỏ ở rừng
Amazon*

nói tôi là khách hào hoa

hai mươi

tôi bỗng nhớ đến nơi chôn nhau cắt rốn của loài giống con người,

những đồng điệu của tôi vẫn còn chìm khuất giữa một thế giới vừa thân thiện vừa xa lạ, xa lạ đến nỗi nhiều khi tôi cứ nghĩ không phải mình đã sinh ra từ đó, khi nghĩ đến cái thế giới vừa thân thiện vừa xa lạ tôi cứ thấy nhớ đến miền đất sự hiểu biết của con người nói là cái nôi của loài người, nơi vùi lấp những mảnh xương tàn của một người con gái đã nằm xuống tự buổi thanh xuân, người con gái được coi là tổ tiên con người, sự thân thiện của con người đối với tổ tiên đã khiến cho con người nhìn thấy được cả gương mặt, nhìn thấy được cả hình hài cốt cách và cả cái tên Lucy của người con gái được coi là tổ tiên con người đã nằm xuống giữa thế giới vừa thân thiện vừa xa lạ tự những nghìn năm trước

hay người kỹ nữ chèo đò trên sông ngày nào cũng đã trở về nơi có người con gái tổ tiên con người đã nằm xuống tự buổi thanh xuân, tôi nghĩ, và lao về miền đất có những hoang mạc mênh mông và những cánh rừng dày đặc cây lá, nơi tổ tiên con người đã từ đó bước ra, tôi lao về phía châu Phi đen

nếu siêu lục địa Pangie không rã ra thành nhiều mảnh trôi về phương bắc có trôi về phương nam có, rã ra rồi lại nhập lại, nếu không có cuộc giang hồ trôi nổi có vẻ ngẫu nhiên kỳ tuyệt ấy thì có châu Phi đen ngày nay hay không, tôi không biết, và nếu như không có miền đất ngày nay gọi là châu Phi đen nằm phôi mình bên dưới đường đi của mặt trời như một cách đánh cắp lửa trời, nếu không có cuộc phiêu lưu lãng mạn nhưng đầy sức thuyết phục ấy, thì tổ tiên loài người có thể bước ra từ một nơi chốn khác hay không, tôi không biết, có bao nhiêu nơi chốn nằm dưới đường đi của mặt trời sao không là cái nôi loài người, hay là con người vẫn chưa nhìn thấy hết tổ tiên mình, tôi không biết

hay người con gái của dáng vẻ vô biên và những người con gái giặt áo trên sông rất dễ mỉm lòng là cũng đang đi về phía những hoang mạc đi về phía những cánh rừng dày đặc cây cối của châu Phi đen để tìm đồng điệu như tôi

hai mươi mốt,

homo...homo...

trong cuốn lịch sử loài người là

có cả những thành tựu cao quý

nhất và có cả những hành động ghê

tởm nhất

LỊCH SỬ VĂN MINH NHÂN LOẠI-UNESCO

1.

những nhà chép sử nói châu Phi đen nằm giữa những hoang mạc Sahara ở phía bắc và Kalahari ở phía nam, nhưng tôi thì nghĩ hết cả dải đất gồm vô khối những hoang mạc vô khối những rừng rậm vô khối những sông hồ ghèn thác bốn bề đều giáp biển ấy là châu Phi đen theo nghĩa phóng túng nhất của từ này, châu Phi đen với tôi là tất cả những trắc trở

2.

khi nghĩ đến những trắc trở là tôi đang đứng nhìn hồ nước Tanganyika mênh mông, có cả những người Burundi, những người Congo, cả những người Tanzania và Dambia đang đánh cá trên hồ, bởi hồ Tanganyika là trải dài trên những đất nước ấy, không phải sự trắc trở là nằm trong những cơn mưa đổ xuống hồ, cũng chẳng phải là nằm trên con sông Luataba mang nước hồ vào sông Congo, mà là nằm ở sự thù nghịch thỉnh thoảng lại xảy ra giữa những người đánh cá trên hồ vốn là láng giềng thân thiết, ở châu Phi đen cái gì cũng có thể trở nên thân thiết và cái gì cũng có thể trở nên thù nghịch, nhưng lũ vịt trời ở hồ Tanganyika thì vẫn luôn ca hát, homo...homo..., trong lúc tôi nghĩ về sự thù nghịch hay xảy ra ở châu Phi đen thì lũ vịt trời ở hồ Tanganyika vẫn hát bài hát tổ tiên chúng để lại, bài hát về sự ra đời của loài giống con người trên đất châu Phi đen

3.

nơi tôi đang đứng nghe lũ vịt trời hát là thuộc đất nước Tanzania, bởi hồ Tanganyika là trải dài theo biên giới phía tây của đất nước ấy, những người đánh cá nói tiếng Swahili nói tôi là khách hào hoa, tôi hỏi là đến từ Kenya hay từ Mozambique, bởi ở những đất nước ấy là người ta đều nói tiếng Swahili thuộc ngôn ngữ Bantu, bọn họ im, cười, và chỉ tay về phía ngọn núi Kilimanjaro cao hơn 5000 mét đang sừng sững mỗi mình giữa trời chiều lạng lẽ, tôi biết bọn họ là người Tanzania, và bắt đầu nhìn thấy như ngọn núi lửa Kilimanjaro bắt đầu tuôn ra những dòng dung nham nóng bỏng, cuộn cuộn những dòng dung nham nóng bỏng, những trăm năm trời mây nghi ngút lửa khói, rồi bỗng lạng đi dưới những cơn mưa thế kỷ, rồi đồng cỏ xavan hiện ra, rồi con người hiện ra, homo...homo...tôi lại nghe lũ vịt trời trên hồ Tanganyika hát bài ngợi ca loài giống con người

4.

và tôi lại nghe như có những ai đó đang bước đi trên tro bùn núi lửa, những bước chân âm thầm lạng lẽ như thể để thông báo cho đất trời biết là đang diễn ra một cuộc sinh tồn chưa hề thấy nơi mặt đất, cuộc sinh tồn là bao gồm cả một quá trình bí ẩn, cả việc bắt đầu cả việc triển nở là đều bí ẩn, sự sống là diễn ra tự những nghìn triệu năm trước, nhưng lại chờ cho đến khi giá băng tràn mọi nẻo, chờ cho đến khi dòng sông cuộc sống có sự trắc trở, cuộc sinh tồn kỳ lạ ấy mới chịu bước ra khỏi bụi bặm thời gian, phải đi giá băng lạnh lẽo để bước đi trên những ngọn ngang được để lại từ những thiên niên kỷ trước, giá băng, nỗi sợ hãi, và cái chết, tôi nghe như có những ai đó đang bước đi trên

phê tích của thời gian, và đang nói vào tai tôi những lời tâm phúc, rằng tôi đang tìm được đồng điệu, những đồng điệu của người là đang mang trong mình thứ ký ức nghìn tầng lớp của loài giống con người, những chiều buồn ngẫu nhiên nhai con đoi sau một ngày giành giật chí chết những thức ăn dư thừa trên đồng cỏ xavan, lũ thú ngang ngược bao giờ cũng là kẻ chiến thắng, đêm, ôm nhau nhảy múa dưới ánh trăng lạnh lẽo cho quên đi những tủi nhục cay đắng của cuộc xâu xé có vẻ bất tận, những cảm giận điên cuồng là chẳng thể quên, cuộc sinh tồn cũng có nghĩa là cuộc nghìn năm buồn tẻ, không phải ai đó đang nói với tôi những lời tâm phúc, mà là tôi đang nhớ lại câu chuyện con người đương đại đã nhìn thấy được dấu vết của tổ tiên mình, chỉ có ba người, chứ không phải nhiều người, hai người lớn và một em bé gần hai triệu năm trước đã bước đi trên tro bùn núi lửa ở Laetoli, Tanzania, những dấu chân của tổ tiên con người đã để lại trên đất châu Phi đen

5.

khi tôi rời khỏi hồ Tanganyika thì màn đêm đã phủ xuống đất nước Tanzania, tiếng hát của lũ vịt trời trên hồ Tanganyika như vẫn còn nguyên trong cảm xúc của tôi, homo... homo...con người...con người...là tôi đang đi về nơi có dấu vết con người tự buổi mới bắt đầu lịch sử của cuộc nghìn năm buồn tẻ, là tôi đang đi về phía hẻm núi Olduvai, đi về phía hoang vu tiền sử, đi về phía những biến động khôn cùng của mặt đất những nghìn triệu năm trước, trong lúc nghĩ về những biến động khôn cùng của nghìn triệu năm trước là tôi đang bước đi trên thung lung giãn nứt Đông Phi, Rift Valley Đông Phi, tôi bước đi trên sự giãn nứt và cứ nghe như đất dưới chân mình rung rinh, trong lúc cảm thấy đất dưới chân mình rung rinh là tôi đang nghĩ về những dòng dung nham cuộn cuộn tuôn ra từ những ngọn núi lửa mọc lên từ sự giãn nứt của đất, và nước và gió cứ tuôn vào, những lớp địa tầng muôn vẻ là cứ tiếp tục hình thành trên những dòng dung nham bi thảm, và sự bất an của đất lại chen vào khiến cho hết thảy những tầng tầng lớp lớp là được nâng lên, và con sông tiền sử lại ngang ngược cắt ngang qua làm bày ra hết thảy những gì đã bị thời gian vùi lấp, olduvai...olduvai...tôi nghe như có tiếng hát từ đại hồ Victory vọng lại, tiếng hát của những người Kenya đang bủa lưới đêm, giữa tiếng hát mơ hồ của những người đánh cá đêm, tôi nhìn thấy những hài cốt của tổ tiên con người và những chiếc riều làm bằng đá thạch anh như đang bày ra trên hẻm núi định mệnh Olduvai

6.

tôi cũng khẽ hát Olduvai...Olduvai...và nhìn thấy những xiêm y lá lướt giữa trời đêm, những vũ nữ ngực trần áo xiêm lá lướt là đang nhảy múa điên cuồng giữa những vì sao, bày tỏ niềm bi thiết của trần gian bằng nhảy múa cũng chỉ là cách thức để cho dòng lịch sử gập ghình khúc khuỷu của mình ngấm vào cỏ cây, ngấm vào sương tuyết, tôi cứ khẽ hát Olduvai...Olduvai...và nhìn thấy như cả châu Phi đen đang nhảy múa điên cuồng giữa bầu trời đêm

7.

đêm , tôi nằm dưới bóng núi Kilimanjaro nghĩ về những chiếc riều bằng đá thạch anh, nghĩ về nền văn hóa sơ nguyên của loài giống của mình, niềm vui sướng là đang dâng lên trong lòng tôi, vào khoảng nửa đêm thì thấy nhà truyền giáo người Đức, ông Johann Rebmann, từ trên đỉnh Kilimanjaro băng xuống chỗ tôi, xin chào khách hào hoa, ông nói, xin chào nhà thám hiểm của thời đại, tôi nói, ta đang băng qua bình nguyên Tsvo thì bắt gặp Kilimanjaro như nàng công chúa đang say ngủ, lập tức ta khao khát muốn biết những gì đang xảy ra trên ngọn núi ngàn năm tuyết phủ, và ta đã phải trải qua bao nhiêu cảnh quan khí hậu, những cánh rừng nhiệt đới ken dày cây lá, những đầm lầy muối vắt, những đồng cỏ mênh mông, những bãi đá hoang vu với những loài địa y lạ lẫm, là ta đã leo lên núi Kilimanjaro, ông Johann nói, và trao cho tôi bản ghi chép về mái nhà hùng vĩ của châu Phi đen, ta đã nhìn thấy được một tặng vật khác thường trời đất đã đem ban tặng cho loài giống con người, ông Johann nói, và băng về phía những trăm năm trước

8.

thật ra thì những kỳ vĩ khác thường như đã được sắp đặt từ lâu, từ sáu mươi triệu năm trước các lục địa Loxia ở phía bắc và Gôngvara ở phía nam vốn tách ra từ lục địa nguyên thủy Pangie lại vừa tiến lại gần nhau vừa tan vỡ ra thành những mảng nhỏ trôi dạt tứ phương, những mảng nhỏ Arap, Nubia, Somali vỡ ra từ lục địa Gôngvara là đã tạo ra một dáng vẻ kỳ vĩ khác thường, thung lũng giãn nứt Đông Phi là một dáng vẻ kỳ vĩ khác thường của châu Phi đen, từ đó là núi lửa phun trào, từ đó là những dòng dung nham ngày đêm không ngớt phủ lên những khe nứt định mệnh như thể muốn xóa đi dấu vết của thời gian, đêm tôi nằm dưới bóng núi Kilimanjaro cũng có nghĩa là nằm trên vết nứt của thời gian, vị nữ thần cai quản vết nứt Đông Phi có lẽ đã đợi tôi từ rất lâu, vừa sáng tinh mơ đã đến gặp tôi, xin chào người đến từ phương đông của những đồng lúa xanh tươi, nghe cách chào hỏi tôi nghĩ nữ thần cũng gốc ruộng đồng như tôi, em vốn sống ở bình nguyên Tsvo, nhưng vị thần coi ngó vết nứt Đông Phi không chịu nổi cảnh ngày nào cũng nhìn thấy những dòng dung nham tuôn ra từ ngọn núi Kilimanjaro, buồn quá, bỏ đi biệt tích, từ đó em phải vừa làm công việc cai quản đồng ruộng Tsvo vừa làm công việc coi ngó vết nứt Đông Phi, từ giọng nói, ánh nhìn, cho đến những cử động tay chân là thuộc về một bộ tộc châu Phi nguyên mẫu, tôi như bị cướp mất hồn vía bởi thứ vẻ đẹp cổ xưa kỳ lạ, bấy giờ thì mắt tôi vẫn đắm nhìn đôi bầu vú nữ thần được phủ bằng một lớp lưới nhung tơ, nhưng cả hình hài thân xác tôi thì như đang tan chảy thành nước, một thứ niềm vui như tàn phá được cả thế giới là đang diễn ra trong cuộc gặp gỡ có vẻ định mệnh, có đời nào tôi lại đi nghĩ mình sẽ gặp được một vị nữ thần xinh đẹp trên đất châu Phi đen, chắc là người đến từ phương đông xa xôi cũng nhận ra em là con gái của bộ tộc Maasai cổ xưa,

cuối cùng thì vị nữ thần xinh đẹp của tôi cũng thừa nhận mình là thuộc về vẻ đẹp xưa cũ

9.

thật ra bây giờ tôi cũng không dám chắc đây là vị nữ thần coi ngó vết nứt Đông Phi hay là người con gái của một bộ tộc Maasai nào đó được cử đến đón tôi, bởi theo tôi biết người Maasai ở châu Phi đen rất hiếu khách, bây giờ là tôi vẫn không rời mắt khỏi đôi bầu vú căng đầy của nữ thần, vừa say đắm nhìn thứ vẻ đẹp có sức dẫn dắt đến cõi nguyên sơ tạo tác, vừa hình dung ra những cảnh trí của cuộc du cư lãng tử, cuộc sống của người Maasai là cuộc du cư lãng tử, mới hôm trước nhìn thấy những lều trại mọc lên nơi nơi đồng cỏ dưới chân sơn nguyên Ethiopia, qua hôm sau đã biến mất hết, cuộc sống của người Maasai là luôn chảy theo nhịp chảy trong huyết quản của mình, ngày, bọn họ cùng đàn gia súc trên đường dong ruổi, đêm, lũ cừu dê ngủ nghỉ, còn bọn họ thì ôm nhau nhảy múa, như có một thứ mời gọi kỳ bí của tiền sử, tôi khẽ hát homo...homo... và ôm lấy thân thể vị nữ thần xinh đẹp của mình bắt đầu bước theo những nhịp điệu điên cuồng đang ồ ạt hình thành trong cảm xúc của tôi, xưa nay em vẫn thích nhảy múa thế này, vị nữ thần xinh đẹp của tôi nói, và áp sát đôi bầu vú vào ngực tôi, bây giờ thì tôi nghe thấy như có cả mùi cây lá có cả mùi ghèn thác đang tỏa ra từ nơi cơ thể cường tráng của người con gái của bộ tộc Maasai, bây giờ là tôi chẳng còn đủ sức để phân biệt đâu là thần đâu là người, tôi cứ ôm chặt lấy người con gái Maasai, hôn lên môi hôn lên mắt nàng, sáng hôm ấy là chúng tôi ôm nhau nhảy múa như điên dưới bóng núi Kilimanjaro

hai mươi hai,

những chuyến đi định mệnh,

định mệnh cả trong cách chọn lựa

lúc ra đi và cả cách thức ra đi...

1.

tôi muốn nói về tổ tiên con người với những lời thành thật của kẻ hậu thế vốn mang tiếng là thuộc về văn minh đương đại, nền văn minh tựa hồ được tạo dựng bởi những giấc mơ chứ chẳng phải bởi chính bàn tay con người, tôi muốn nói về tổ tiên tôi với cách thức nói năng của đám cháu con còn biết quá ít về tổ tiên mình, tôi cứ mừng tượng những cánh đồng cỏ xavan mênh mông giá rét tổ tiên tôi từ đó lặng lẽ bước vào lịch sử, thứ lịch sử được làm ra tự những ngày tổ tiên tôi vừa đứng lên giữa giá rét đã làm tổn thất nhiều trí não và công sức những nhà chép sử chân tình, vào một ngày không lấy gì làm vui của thế kỷ, tôi chợt nhìn thấy những giọt nước mắt vui sướng của những kẻ đi tìm hài cốt tổ tiên, những giọt nước mắt vui sướng của những nhà khảo cổ học đã nhỏ xuống châu Phi đen,

2.

hóa thạch Kanam là một ví dụ cảm động trong trăm ngàn ví dụ cảm động về công cuộc

tìm kiếm hình dáng tổ tiên con người, vào một ngày của năm trăm nghìn năm trước một người đã nằm xuống ở ven hồ Victoria thuộc đất nước Kenya, một tiền homo sapien đã nằm xuống, và mãi năm trăm nghìn năm sau, vào một ngày của thế kỷ trước, một nhà khảo cổ học người Anh, ông Louis Lesky, mới tìm thấy hài cốt kẻ ấy trong cuộc tìm kiếm gian nan của mình ở Kanam thuộc đất nước Kenya, nhưng đây cũng chỉ là một chiếc xương hàm dưới của tổ tiên tôi, chỉ là hóa thạch của một chiếc xương hàm, cuộc hội ngộ thật cảm động giữa tổ tiên tôi và nhà chép sử chân tình, lập tức những cuộc tranh luận gay gắt đã diễn ra trên thế giới giữa những nhà khảo cổ học và địa chất học nhằm tìm kiếm một giải đáp nghiêm cẩn cho câu hỏi có phải đó là di cốt của tổ tiên con người,

3.

và Ol Orgessailie , ai đã nằm xuống Ol Orgessailie hàng triệu năm trước, tôi cứ mừng tượng về một Ol Orgessailie triệu năm trước, dải đất phương nam của đất nước Kenya nằm trong vết nứt Đông Phi, tôi cứ mừng tượng về những biến cố lớn lao triệu năm trước ở Ol Orgessailie, một hồ nước lớn đang khô cạn, sự hiện diện của những dòng sông, và sự phun trào của núi lửa, vào một ngày của những năm bốn mươi của thế kỷ trước, nhà khảo cổ học người Anh, Louis Leaky, đã nhìn thấy trong lớp trầm tích ở lưu vực Ol Orgessailie những chiếc rìu đá cầm tay thuộc nền văn hóa Acheulean với đoán định chủ nhân của nó là con người đứng thẳng, sự đoán định kéo dài cho đến hơn nửa thế kỷ sau, vào một ngày những năm mười của thế kỷ này, lần đầu tiên ở Ol Orgessailie, nhà khảo cổ học Rick Potts của viện bảo tàng Smithsonia đã tìm thấy được di cốt của người đứng thẳng, cũng chỉ là những mẫu hóa thạch ít ỏi, một mảnh xương thái dương cùng với một mảnh xương trán, tổ tiên tôi đã nằm xuống trong tro tàn núi lửa Suswa triệu năm trước, và chỉ để lại nửa nhúm xương khô, những con người đứng thẳng đã sống ở đồng cỏ xavan ở Ol Orgessailie nhưng lại chết ở những vùng núi cao , nơi bọn họ có thể khai thác đá để tạo ra một nền công nghệ chế tác những chiếc rìu đá cầm tay nổi tiếng người đời sau gọi là nền văn hóa Acheulen của châu Phi đen,

4.

Và Kanjera lại là một phát hiện có vẻ lãng tử kỳ hồ nhưng không phải là không có sức thuyết phục, Kanjera là nằm trên bờ nam vịnh Winam của hồ Victoria thơ mộng của đất nước Kenya, tổ tiên tôi đã nằm xuống nơi vịnh hồ thơ mộng từ hai triệu năm trước, hai triệu năm lắng nghe những cuộc chuyện trò của những người đánh cá trên sông nước đại hồ, những câu chuyện về xung đột màu da, về sự buôn bán nô lệ và về sự chém giết nhau vô cớ trên đất châu Phi đen, chẳng ai biết tổ tiên tôi đã nằm xuống ở đó, cho đến những năm tám mươi của thế kỷ trước mới có một cuộc tìm kiếm di cốt con người ở đó, và mãi đến đầu thế kỷ này mới có cuộc tìm kiếm thứ hai do Ritt Potts đề xướng, sau khi khai quật được các mảnh hộp sọ người, các hóa thạch động vật và các công cụ đá ở Kanjera, những nhà khảo cổ học của viện Smithsonian đã đi đến kết luận những thứ đó

là bằng chứng về một giai đoạn quan trọng trong cuộc tiến hóa của con người, thời con người tạo ra các nền công nghệ đá, thời có sự kéo dài của đôi chân và sự thích nghi với môi trường nóng, hết thảy những biến cố ấy là bằng chứng về sinh hoạt sớm nhất của họ người đứng thẳng trong môi trường đồng cỏ, có nghĩa, từ hai triệu năm trước ở Kanjera, tổ tiên tôi, những người đứng thẳng, cầm trong tay những công cụ đá thuộc nền văn hóa Oldowam và đi lại trên đồng cỏ xavan

5.

những khu rừng nhiệt đới bao phủ vùng xích đạo châu Phi đen cứ nở rộng ra và thu hẹp lại theo các đợt băng kỳ ở bắc bán cầu

cho đến một hôm của bảy triệu năm trước

vết nứt Đông Phi xuất hiện nâng cao phần đất phía đông hơn hai nghìn mét khí hậu biến đổi và đồng cỏ xavan hiện ra

nhưng nếu không có đồng cỏ xavan hiện ra ở châu Phi đen thì có sự xuất hiện của con người đứng thẳng hay không

tôi không biết

và nếu đây là sự cố ý của tạo tác

thì chuyện xuất hiện đồng cỏ xavan ở châu Phi đen có phải là tặng vật của trời đất dành riêng cho loài giống con người

tôi không biết

nhưng khi nghĩ về những điều đó tôi không thể không vừa thấy vui vừa thấy buồn cười

tôi vui vì nếu không có chuyện con người đứng thẳng xuất hiện ở đồng cỏ Đông phi (nếu như đó là chuyện thật) thì sẽ không có ông cao ông cổ tôi không có cha tôi có nghĩa là không có tôi

nhưng khi tôi sống giữa thế giới con người nơi mặt đất thì những nghĩ ngợi của tôi thêm vô cùng rối rắm

bống hậu duệ những con chuột chù nhỏ bé đứng thẳng lên nơi mặt đất gây sự với cả mặt trời mặt trăng gây sự với cả đất đai

gây sự với cả núi sông rừng biển

và tạo ra không biết nhiều là nền văn minh

tôi không biết các loài giống khác có thấy khiếp sợ về câu chuyện ấy hay không

nhưng quả tình sự hiện hữu của con người nơi mặt đất là vô cùng kỳ vĩ và vô cùng kỳ dị và điều kỳ dị nhất là con người nơi mặt đất vẫn đeo đuổi việc giết hại nhau

giết hại nhau theo đủ cách

và giết hại nhau trong suốt quá trình lịch sử của mình

tôi không thể không buồn cười vì cứ nghĩ đây là trò chơi của tạo tác

con người là nhân vật kỳ cục trong một vở kịch kỳ cục tạo tác đã âm thầm dựng lên nơi mặt đất để làm vui thế giới

6.

những thứ bóng tối ghê rợn là vẫn còn diễn ra dưới ánh mặt trời đương đại

nhưng dấu gì thì con người cũng đã cố xua đuổi chúng tự những ngày đầu của lịch sử
lửa

khi tìm thấy lửa là lúc con người tiền sử quyết xua đuổi bóng tối ra khỏi cuộc sống của mình

có một cách nói khác về cách thức tìm ra lửa của người tiền sử là thần Prometheus đã đánh cắp lửa trời đem tặng cho con người

và có phải đây cũng là trò chơi của tạo tác

cho đến lúc tôi viết ra những điều này thì các nhà khảo cổ học vẫn chưa tìm thấy dấu vết của lửa thuộc thời kỳ đầu con người đứng thẳng bước đi trên đất châu Phi đen

là trò chơi của tạo tác

hay con người vẫn chưa nhìn thấy hết những bí mật của tổ tiên vẫn còn dấu kỹ trong đất
tôi không biết

nhưng chưa tìm thấy dấu vết của lửa trong buổi ban đầu của những người đứng thẳng có nghĩa khi bước ra khỏi châu Phi đen để tìm kiếm nơi cư trú mới

khi đêm đến

tổ tiên tôi ngoảnh lại nhìn thấy miền đất cũ của mình vẫn chìm trong tăm tối

7.

tôi giả định về một cuộc ra khỏi châu Phi đen của những người đứng thẳng và đón đợi họ ở eo biển Gibraltar, tôi đoán thế nào bọn họ cũng vượt qua eo biển này để bước lên bán đảo Iberich, bây giờ là đang băng kỳ Minden, kỳ băng giá thứ hai trong bốn kỳ băng giá điển hình ở Anpo, châu Âu, băng tuyết nối liền mũi Maroki của châu Phi đen với đất Tây Ban Nha của bán đảo Iberich, tuy giá buốt nhưng tôi vẫn giữ được sự thư thả của kẻ đi tìm đồng điệu, bài hành ca của tôi là những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi, và giờ đây đồng điệu của tôi là những người đứng thẳng đang đi tìm nơi cư trú mới, tôi chờ, đêm tiền sử như thể chỉ toàn những trắc trở và những khao khát, tôi khao khát được nhìn thấy những gương mặt tổ tiên lần đầu tiên rời khỏi nơi chôn nhau cắt rốn, tôi khao khát được bước vào thứ thời khắc của sự dịch chuyển mang tính lịch sử, thì chẳng phải nếu

không có dịch chuyển thì sẽ không có thế giới hay sao, đêm băng tuyết như thể cứ bày ra trước tôi thứ kỳ vĩ và kỳ bí nhất trong những kỳ vĩ và kỳ bí của trời đất, giá buốt bấy giờ tựa hồ một thứ màu đen vô cùng tận, thứ sắc màu chỉ khiến cho con người ta nghĩ đến sự hủy diệt, trong thứ tâm trạng chưa bao giờ trải qua, tôi chợt nghe như có tiếng hát của người kỹ nữ cheo đò trên sông thuở ấy, tiếng hát buồn thảng thốt, thì ra là lũ sếu Địa Trung Hải buông lời thở than khi không còn thấy biển, và khoảnh khắc ấy đã đến, xin chào những người đi tìm đất mới, tôi cất lời chào hỏi thật to, khi trông thấy những con người đứng thẳng dềnh dàng tiến về phía tôi, chưa có lời nói, nhưng chẳng biết là đã có ý nghĩ hay chưa, các vị tổ tiên tôi chỉ im, và khi vượt qua tôi người nào cũng khẽ chạm vào tôi, nhờ thứ ánh sáng phản chiếu từ tuyết trắng, tôi đã nhìn thấy được những nụ cười nở trên môi tổ tiên tôi, tôi biết là họ đang vui, còn tôi thì như nhận được ngọn lửa tiền sử ấm áp vừa mới được tổ tiên truyền cho, tôi nhắm chặt mắt để giữ niềm hạnh phúc kỳ bí, và khi mở mắt ra thì những con người đứng thẳng đã khuất mất trong thứ màu đêm vô tận, chẳng hiểu sao tôi lại thấy buồn vì cứ nghĩ chuyến đi ấy của tổ tiên tôi như một thứ định mệnh khắc nghiệt.

8.

Tôi băng qua Địa Trung Hải, băng qua băng giá, lẽ ra phải cảm thấy rét mướt bời bời, đằng này đã không thấy lạnh mà cứ nghe như người tôi đang nóng bừng lên trong nỗi hân hoan khó tả, có lẽ là tôi mới vừa trải qua thứ thời khắc trọng đại nhất trong đời mình, thì đã bao giờ tôi được nhìn thấy tổ tiên mình đang trên đường đi tìm nơi cư trú mới, cho dù có nghĩ ngợi rất nhiều về những ngày sắp tới đối với những con người vừa mới rời khỏi cái nôi của mình, tôi vẫn cứ thấy hân hoan, lũ sếu lượn tiệp biển cả chốc chốc lại vút qua bầu trời trên đầu tôi buông lời sầu não, dường có tiếng nước chảy ở bên dưới lớp băng tuyết dưới chân tôi, tôi thử cố lắng nghe, và chợt hiểu là mình đang dừng chân nơi con sông Nill chảy ra biển Giữa, lửa, và tôi đã nhìn thấy được những ngọn lửa diệu kỳ lóe lên trong bầu trời đêm tiền sử, trên các đỉnh núi Atlas, Anpo, Hymalaya, Roches và Ande đều có lửa, những ngọn lửa vụt hiện vụt mất, nhưng tôi biết là tổ tiên tôi đã rời các đồng cỏ ở châu Phi đen để đi gầy dựng một thế giới đông vui hơn, và lần này thì không phải là thứ cảm giác nhớ nhung, tôi đã nghe thấy tiếng hát của người kỹ nữ ngày ấy, sông nước đã cạn chừ, em đi..., nhưng bây giờ thì em đi đâu, tôi hỏi, nàng im, ôm chặt lấy người tôi như thể để truyền cho tôi thứ cảm xúc yêu thương, em đã cùng tổ tiên chúng ta đi tìm nơi cư trú mới, nàng nói, tôi vui sướng vô ngần vì người tôi yêu đã chọn được một cuộc hành trình mang tính lịch sử, tình yêu em dành cho ông đang ngược về phía cổ xưa, nàng hôn tôi, và nói như để thay lời từ biệt

9.

cuộc chuyện trò giữa tôi và thần Promethe mang tính triết học hơn là lịch sử (con trai của nữ thần Themis bảo là ông ta phải đến gặp tôi bởi tôi là khách hào hoa)

rất cuộc thì người ta cũng phải tháo bỏ xiềng xích cho ngài

đem lửa lại cho con người đâu phải là điều tội lỗi
nhưng chẳng biết vì đâu người ta không tìm thấy dấu tích của lửa trong buổi đầu tổ tiên
tôi sống ở các đồng cỏ châu Phi đen
nói Promethe đem lửa lại cho con người chỉ là một cách nói ẩn dụ
thực ra ngọn lửa trần gian của loài người là bắt đầu từ trong lòng loài giống con người lũ
các người
thừa như thế lửa cũng là một thứ định mệnh
nếu châu Phi đen là cái nôi của loài người thì những chuyến đi định mệnh là bắt đầu từ
đó
định mệnh cả trong cách chọn lựa lúc ra đi và cả cách thức ra đi
và ngay cả việc tôi đi tìm đồng điệu của tôi ở châu Phi đen cũng là định mệnh
bởi chỉ thoáng nghĩ người kỹ nữ chèo đò trên sông đang đi về phía châu Phi đen là tôi
cũng lao về châu Phi đen
(tôi nghĩ và chẳng dám nói ra với thần Promethe)

hai mươi ba,

tặng vật của trời,

*tư duy và ngôn ngữ, thứ năng lực kỳ dị
đã phát động được cả tình yêu, cả sự
thù nghịch, phát động được cả hòa bình
và cả những cuộc chém giết nhau trong
suốt lịch sử con người,*

1.

tôi cứ mừng tượng về những ngày tổ tiên tôi lặng lẽ sống giữa đất trời, tiếng gió rú trên
ngàn, tiếng đổ ầm của băng tuyết, và lời thì thầm của cây lá mùa xuân, hết thấy là đều có
tiếng nói riêng, tiếng nói của gió của mưa, tiếng nói của hoa lá, của muông chim, chỉ tổ
tiên tôi, những người đứng thẳng, là chưa có, vẫn lặng lẽ đi lại dưới bầu trời tiền sử, tôi
cứ mừng tượng một ngày, người hái lượm trở về trong buổi chiều hôm, cả hang động
ù ra, nỗi mừng vui của kẻ tìm được thức ăn trở về, nỗi mừng vui của người sắp được
nhận thức ăn, là đều được làm bằng lặng lẽ

2.

cứ thế, những đương đầu với giá rét, những nhọc nhằn trong các cuộc săn đuổi con thú
hoang, đem lại gương mặt chờ những tai họa bất ngờ lũ mãnh thú mang tới, cứ thế,

những hình ảnh ngoại vật ấy cứ tích lũy đầu đó trong tổ tiên tôi, cái cũ, cái mới, cái còn nhìn thấy được, cái không còn nhìn thấy được, hết thấy chúng ẩn nấp đầu đó trong tổ tiên tôi, thỉnh thoảng lại hiện ra như thể là đang xảy ra, cứ thế, hết thấy những thứ như thế, tự bao giờ, lại kết tụ lại, nối kết lại thành thứ năng lực, mãi mấy ngàn năm sau, hay mấy triệu năm sau mới biết đây là trí nhớ, là trí não, thứ năng lực gọi là trí nhớ là trí não bằng một cách nào đó lại gọi được tên thứ sự vật đã được nối kết bằng những hình ảnh từng được tích lũy ở trong nó, và cho đến một hôm, người hái lượm trở về, khi sắp bước vào nơi cư trú của mình, bỗng thốt gọi lên, hãy kéo hết ra đây, người hái lượm trở về bỗng nói ra được những điều đang diễn ra trong trí não, nói ra được cái được gọi là tiếng nói con người, cứ thế, cái được gọi là trí nhớ là trí não cứ tiếp tục sinh ra tiếng nói và sinh ra nghĩ ngợi, thì tôi cũng chỉ mừng tượng về cách sinh ra ngôn ngữ và tư duy của tổ tiên tôi

3.

chỉ nghe mấy tiếng Sahara là người ta nghĩ ngay đến châu Phi đen

Sahara một ngày thu như sắp có mưa

tôi lại thấy nhớ những cô gái giặt áo trên sông rất dễ mùi lòng

ông vừa mới từ phương đông đến

những người chăn cừu ở hoang mạc Sahara hỏi khi trông thấy tôi

tôi hỏi làm sao mà biết

bọn họ bảo chỉ nhìn ánh mắt có nhiều nỗi hoài nghi ở nơi tôi thì rõ

tôi không có lời thanh minh nào về những nhận xét của những người chăn cừu gốc Berber

chỉ nói nỗi hoài nghi nơi nào lại chẳng có

bọn họ cười chỉ tay về phương bắc và bắt đầu nói về tổ tiên người Berber của mình

nhờ hoài nghi sự không bền vững của trần gian mà vua Masinissa đã thành lập được vương quốc Numidia tiền thân của đất nước Algeria

và nhờ hoài nghi mà vị tướng Tarik đã đánh chiếm được Hispania ở bán đảo Iberich thời trung cổ

tôi không dám nói gì thêm vì biết Berber là dân tộc hiếu thắng (Tarik đã thống lãnh bảy nghìn người Berber tiến đánh Hispania, tên ông đã được đục vào một ngọn núi đá ở bờ biển bán đảo Iberich nơi quân đội ông sẽ đổ bộ lên, người Berber gọi là núi Tarik, gebel al Tarik, về sau người Âu đọc thành gibranta, eo biển Gibranta)

4.

tôi lên cao nguyên Tassili N'Ajjer theo sự hướng dẫn của những người chăn cừu ở hoang

mạc Sahara

những dáng vẻ kỳ bí của Tassili N'Ajjer lập tức quyến rũ tôi

Tassili N'Ajjer còn có nghĩa là cao nguyên thăm thẳm

độ cao một nghìn một trăm năm mươi mét là đường trần thăm thẳm

mùa thu ở Tassili N'Ajjer có vẻ gì như những trang tiền sử đang mở ra giữa thời đương đại

tôi cứ đứng nhìn ốc đảo Sahel lộng lẫy giữa sa mạc và chợt nghe như có ai đó đang nói ở trong tôi

thì người cứ thử xem có phải thứ năng lực gọi là ngôn ngữ và trí tuệ của tổ tiên người đã để lại những dấu vết kỳ vĩ ở những hang động sa thạch kỳ vĩ trên cao nguyên

không có ai

chỉ là ký ức của tôi đã lên tiếng trong tôi

Tassili A'jjer là chôn thiên đường giữa sa mạc

thứ thiên đường làm bằng núi lửa và núi đá sa thạch và những cỏ cây kỳ lạ như được tạo tác đem bày biện cho đẹp thêm các hẻm núi và các thung lũng nơi cao nguyên

nhưng Tassili A'jjer là bằng chứng minh xác nhất để nói rằng, vào một ngày nào đó của những nghìn năm trước, tổ tiên tôi đã sở hữu được thứ năng lực chỉ có ở loài giống con người, bằng trí tuệ và ngôn ngữ đã sở hữu được, tổ tiên tôi đã nói ra trong những tranh vẽ và bản khắc nơi hang động Tassili A'jjer về những biến đổi khí hậu về sự di trú của các loài động vật và về cuộc tiến hóa của con người trong vùng hoang mạc Sahara tám nghìn năm trước

mãi khi xuống khỏi cao nguyên Tassili A'jjer tôi mới nhìn thấy dáng con đại bàng Aquila của Sahara đang lướt qua bầu trời hoang mạc

tôi lại cứ đứng ngẩn ngơ nhìn dáng cây tùng Địa Trung Hải nơi ốc đảo Sahel đang lẫn vào màu xám của buổi chiều thu buồn nơi hoang mạc Sahara

5.

bài hành ca của tôi là những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi

và giờ đây đồng điệu của tôi đang chờ tôi ở hoang mạc Kalahari

và khi tôi sang sông Limpopo thì hoang mạc Kalahari đã vào đêm, trời đêm mùa đông như được tăng thêm vẻ huyền hoặc bởi những cuộc dịch chuyển li kỳ của lũ thú hoang trên hoang mạc, đêm tựa thứ thời gian dành riêng cho chúng, đầu đây như có tiếng chân đuổi nhau của lũ sư tử rừng Bosswana, lũ thú hiếu chiến dường cả đời dành cho những cuộc tranh đoạt con mồi trên hoang mạc, và từ phía sơn nguyên Drakenberg như đang vọng lại tiếng gầm rú của lũ thú háu đói, và trên bầu trời trên đầu tôi lũ chim đa tình

đang rậm rục vỗ cánh bay vào những cuộc truy đuổi bạn tình, giữa thứ âm vang hỗn tạp của đêm hoang mạc tôi cứ mừng tượng về thuở những cư dân nông nghiệp và chăn thả ở phương bắc tràn qua sông Limpopo tạo nên cuộc sống đa chủng ở nơi miền đất phương nam căn cỗi của châu Phi đen

buổi sáng

những người chăn gia súc trên hoang mạc có vẻ không hài lòng khi tôi gọi họ là những người San thân thiết

ở đây chỉ có Brushman

những người chăn gia súc nói

và bỏ đi

tôi giật mình nhớ lại những gì tôi đã biết

thì ra lịch sử đã để lại rất nhiều tên gọi cho người bản địa của hoang mạc Kalahari

là Kung

hay là San

hay là Brushman, là Basarwa

nhưng San có nghĩa là người ngoài cuộc

và Basarwa là không gì cả

xin chào những người Bruhman thân thiết

tôi đã đi tìm lại bọn họ và cất tiếng chào hỏi

Brushman hay Kung đều có nghĩa là những cư dân đầu tiên nơi hoang mạc Kalahari, những người đã để lại sáu nghìn bức tranh và ba mươi lăm nghìn hình ảnh nơi hang động Drakenberg, Nam Phi, những nghệ thuật trên đá mô tả cuộc sống những người đứng thẳng thời tiền sử ở đất phương nam căn cỗi của châu Phi đen

6.

và Akakus Mesak Settafet Tadrart ở Lybia

và Dhambalin ở Somalie

và Appolo 11 ở Namibia

và còn nhiều khác nữa trên đất châu Phi đen

những văn bản nghệ thuật trên đá

dấu vết của thứ năng lực kỳ dị của con người

tư duy và ngôn ngữ

thứ năng lực kỳ dị đã phát động được cả tình yêu cả sự thù nghịch
phát động được cả hòa bình và cả những cuộc chém giết nhau trong suốt lịch sử con
người

7.

tôi lại quyết định ngược về phương bắc
ngược về phía vùng Sừng châu Phi đen

người ta nói Ethiopia và Somalia là những đất nước sở hữu sớm nhất những đền đài lăng
tâm sở hữu sớm nhất những kim tự tháp hùng vĩ chứ chẳng phải Ai Cập nơi có những
công trình lăng tháp cổ sơ

tôi đi

và chỉ nhìn thấy trong tâm tưởng dấu tích của những trường thành lăng mộ

dấu diễn ra nơi đâu thì dấu tích trí tuệ của tổ tiên tôi vẫn là nguồn cảm hứng vô biên đối
với kẻ đang đi tìm đồng điệu

Ethiopia và Somalia vẫn còn ngồn ngồn thế sự (vẫn chưa im được tiếng súng và vẫn
còn chét chóc và đói khát)

nhưng cứ giả như chẳng nghe thấy

giả như chẳng nhìn thấy

tôi cứ cho hết vào ngoặc những ngồn ngồn ấy và thẳng đến Lass Gaa'l

ngoại ô Hargeisa lặng lẽ với những hang động kỳ tuyệt

sự kỳ tuyệt tựa sự thách thức của tổ tiên tôi

năm ngàn năm vẫn còn nguyên màu sắc của một vùng đất

Somalia...Somalia...

tôi cứ thâm đọc tên gọi của một vùng đất

những con thú hoang chẳng còn ai biết tên tuổi

và những con bò trong tranh mặc áo nghi lễ

nghệ thuật là niềm tin vào sức tiếp cận trời đất của con người

con người với trời đất là một

nghệ thuật với tôn giáo là một

tôi cứ sững sờ trước những tuyệt phẩm trên đá

đường chẳng thể nói ra được điều gì

nhưng lại có thể nói ra tất cả

tôi cứ ngỡ ngơ trước một bích họa như có người con gái đang đắm mắt nhìn trời
là đang nguyện cầu
hay đang chờ đợi
hay tình yêu cũng là tín ngưỡng
tôn hôn lên hình ảnh người con gái của dáng ve vô biên
hôn lên ngôn ngữ và trí tuệ của tổ tiên tôi
và ra đi

hai mươi bốn,

những cuộc khai sáng định mệnh,

*có người nói khi con người đã lấy lên khỏi
mặt đất thứ gọi là sắt thì nhân loại bắt đầu
bước vào thứ lịch sử đầy bi kịch*

1.

và thứ năng lực kỳ bí của tổ tiên tôi
sau văn minh đá
vẫn tiếp tục nói ra những nền văn sáng giá khác
văn minh đồng thau
văn minh sắt...
tôi mừng tượng một ngày tiền sử
lũ chim rừng ca hát còn tổ tiên tôi thì mãi mê săn đuổi con thú hoang
rừng tiền sử tựa chốn sinh cơ lập nghiệp trời đất dành riêng cho muôn loài
trùng điệp lũ phù du ngã xuống
trùng điệp rừng cây thay lá
dường chẳng hay biết gì cả
chẳng hay biết có ngày mai có hôm qua
tổ tiên tôi cứ sáng ra là lạng lẽ theo đuổi con thú hoang lạng lẽ nhặt trái cây rừng
lịch sử với tổ tiên tôi là săn đuổi và hái lượm
cho đến hôm bọn họ bỗng la toáng lên có cái mầm cây đang nhú lên trên mặt đất
chuyện của nghìn triệu năm qua

nhưng vui tổ tiên tôi là mới

tôi mừng tượng một ngày tiền sử tổ tiên tôi la toáng lên là bọn họ đã nhìn thấy sự thật
rằng trái rừng rụng xuống sẽ mọc lên thành cây khác

2.

tôi mừng tượng một ngày tiền sử

con nai con thỏ giữa chiều hôm lạc mẹ

đám lá rừng động lòng rơi

mặc kệ những chiều buồn con chim lạc bạn tình xao xác

mặc kệ cuộc tồn sinh bốn phía

tồn tại đối với tổ tiên tôi là những cuộc săn đuổi thức ăn

cho đến một hôm bọn họ la toáng lên là đã nhìn thấy con nai con chui ra khỏi lòng mẹ

lần đầu tiên chứng kiến cuộc sinh nở giữa cuộc phù sinh của con thú hoang

tổ tiên tôi đã khóc vì vui sướng

3.

có lẽ cuộc khai sáng bắt đầu từ việc chọc lỗ và gieo hạt

tổ tiên tôi giờ đây đã trở thành người chủ của những đám lúa ngô được gieo trồng bằng
cách chọc lỗ và gieo hạt

và trở thành người chủ của đám gia súc vốn là những con vật có cuộc sống hoang dã trên
rừng

cuộc khai sáng của tổ tiên tôi cũng lặng lẽ như cái mầm cây vươn lên khỏi đất

cũng lặng lẽ như con vật nuôi lặng lẽ sinh con

cho đến hôm làm ra được cây cày gỗ

con bò bắt đầu kéo cây cày trên ruộng

thì người đời sau nói là tổ tiên tôi đã bước vào cuộc văn minh trồng trọt

nhưng đến khi tổ tiên tôi thay được cái lưỡi cày gỗ bằng cái lưỡi cày sắt thì bắt đầu có
chuyện có cái xe chạy bằng bánh sắt để chở những vũ khí bằng sắt trong những cuộc
chém giết nhau giữa các xứ sở

4.

không có văn minh sắt thì không có văn minh đương đại

nhưng có người nói

khi con người đã lấy lên khỏi mặt đất thứ gọi là sắt thì coi như nhân loại bắt đầu bước vào thứ lịch sử đầy bi kịch

trong cuộc hành trình đi tìm đồng điệu của tôi

không ít khi tôi lại rơi vào những nghĩ ngợi ngu xuẩn nếu không nói là điên rồ

là cần chi ngựa xe trên trời dưới biển

cứ để tôi và em lãng đãng đi về giữa cỏ cây mây nước

ghi chú ba,

khi con cháu những kẻ ra đi đã trở lại châu Phi đen,

tổ tiên tôi đã rời khỏi châu Phi đen những nghìn năm trước

và những nghìn năm sau con cháu bọn họ lại trở lại châu Phi đen

cũng với thứ di sản thể chất là khung xương vững chắc của giống người đứng thẳng và bộ não to lớn không loài nào sánh kịp

và với di sản tinh thần là thứ năng lực kỳ vĩ của ngôn ngữ và trí óc

nhưng dường lịch sử đã trang bị thêm cho bọn họ sự kiêu căng và tàn nhẫn cùng với một hệ thống trí tuệ và ngôn ngữ mới được đặt nền tảng trên sự giả dối

thì chẳng phải việc lấn chiếm của các tôn giáo, việc thực thi các thứ chủ nghĩa đế quốc chủ nghĩa phân biệt màu da trong nhiều thế kỷ ở châu Phi đen là tột đỉnh của kiêu căng tàn nhẫn và giả dối hay sao...

hai mươi lăm,

những ví dụ lịch sử bi thiết,

mùa thu ở khúc quanh một dòng dòng sông

buồn như khúc quanh lịch sử đầy máu của một

dân tộc có nhiều nỗi niềm...

1.

vào thế kỷ thứ năm trước công nguyên, châu Phi đen dưới mắt sử gia Herodotus chỉ là miền đất nằm dọc hai bên bờ sông Nill chạy về phía nam hơi song song với biển Đỏ và ngoặt về phía tây dọc theo biên giới các nước Libya, Angieria

với Herodotus, phía nam sông Nil chỉ là hoang mạc, không người ở

thật ra thì nhà lữ hành Hy Lạp chỉ kể lại câu chuyện của một chuyến đi xa gặp những người lùn Pygmees cho rằng mình là dân tộc cổ nhất ở châu Phi đen

còn nhà thám hiểm Karl Mauch, hồi thế kỷ mười chín, cũng giống với nhiều người châu Âu khác, khi đứng trước những di tích đá khổng lồ ở Zimbabwe thì kêu lên rằng một nền văn minh như thế là chẳng thể được xây dựng bởi tổ tiên tôi ở châu Phi đen

tôi sang sông Dambedi chiêm ngưỡng đất nước Zimbabwe, chiêm ngưỡng những tòa nhà bằng đá, bởi Zimbabwe còn có nghĩa là những tòa nhà bằng đá, trong lúc chiêm ngưỡng những tàn tích của những công trình nghệ thuật của tổ tiên, tôi cứ nghĩ về sự kiêu căng của đám con cháu những người đứng thẳng đã rời khỏi châu Phi đen thuở ấy và Ghana, đế quốc của vùng Gò châu Phi đen, trải dài nơi thượng nguồn con sông Niger, người A rập nói đến nó như nói đến một vùng đất vàng, vàng từ Senegal thượng và Ashanti được các thương nhân A Rập chuyển tới Địa Trung Hải theo các lộ trình xuyên Sahara hay xuyên Ai Cập

và Ethiopia, nơi sản sinh chiếc cây chìa vôi và một nền nông nghiệp trù mật, Ethiopia là một thế giới độc đáo, là ốc đảo Ky tô giáo trong đại dương Hồi giáo, là đất nước duy nhất ở châu Phi đen không bị hồi giáo hóa, nhưng bị thiên chúa giáo hóa tự những năm ba trăm sau công nguyên, và còn nhiều khác nữa, những nền văn minh tổ tiên tôi gây dựng vẫn còn vùi lấp nơi miền đất huyền bí nằm giữa các hoang mạc Sahara và Kalahari

2.

nhưng thế giới bên ngoài biết được châu Phi đen lại nhờ vào những cuộc xâm lấn của đám con cháu những người đứng thẳng đã rời khỏi châu Phi đen thuở ấy

tôi sang sông Dambedi chiêm ngưỡng đất nước của những công trình cự thạch cổ kính và nghĩ về những cuộc thâm nhập từ phía Ấn Độ Dương của Hồi giáo A rập, chiều Đông Phi buồn tựa thuở các vị thần cổ sơ bị xua đuổi ra khỏi chốn nghìn năm kính tìn, hãy ra khỏi đây thôi hỡi các vị thần già cỗi, tôi nghe như có tiếng gươm khua và tiếng thét vang đau đó của đám đồ đệ Mohamed, và bán đảo A Rập và Ba Tư một bên và Đông Phi một bên, tự thế kỷ thứ bảy sau công nguyên, đám đồ đệ Mahomed đã tràn vào Mogadiscio, Sotala, tràn vào Mesinde, Momnasa, Brava và Zanzibar để lập các thương điểm luôn nhộn nhịp với những cuộc bán buôn nô lệ và vàng, và dường như những mỏ vàng là nằm trên cao nguyên Matabele giữa hai con sông Dambedi và Limpopo, sắt và bông từ phía Ấn Độ chở đến đó bằng thuyền buồm theo những đợt gió mùa, và nô lệ và vàng thì chở đi từ đó

Matabele...Matabele...tôi cứ khẽ lập đi lập lại tên cái cao nguyên định mệnh nằm giữa hai con sông định mệnh, bởi lẽ trong sự dồn nén của đất đai trong một cuộc tạo sơn định mệnh nào đó, nếu không có hai con sông Dambedi và Limpopo thì cũng không có cao nguyên Matabele, và cũng sẽ không có chuyện những người San hay người Bantu ở quanh đó bị bắt làm nô lệ đào vàng và đưa đi bán ở những nơi khác

3.

kể từ lúc mang gươm đi chiếm đất cho đến lúc đặt chân lên phía bắc châu Phi đen, Hồi

giáo A Rập đã trải qua bảy tám năm chinh chiến, tôi lại ngược về phương bắc, băng qua ốc đảo Sahel, băng qua hoang mạc Sahara, đến các nước Tunisia, Algeria, để nghe kể những câu chuyện chinh chiến thuở xưa

những người berber ở Tunisia nói tôi là khách hào hoa, còn tôi thì cứ mừng tưng về cuộc đồ quân của Hồi giáo A Rập, từ dải Gaza ở Palestin, Ars ibn As đem quân chiếm Pelusium, Memphis rồi tiến về Alexandria, Ai Cập với bốn ngàn dinh thự và cung điện, bốn trăm nhà tắm công cộng, bốn trăm rạp hát, tất cả đều thuộc về tay Ars, sông Nill đỏ máu người châu Phi đen, nhưng một đạo quân Hồi giáo khác, gồm bốn vạn lính, tiến vào sa mạc phía nam sông Nill, chiếm Barca và áp sát Carthage, viên chỉ huy cầm ngọn giáo lên cát, ra lệnh cất trại, dựng một thị trấn nhỏ khoảng năm trăm dặm về phía nam nước Tunisia, thị trấn Kairoum, có nghĩa là chỗ nghỉ ngơi, có nghĩa là cuộc hành binh chiếm đất vẫn còn tiếp tục

4.

tôi cứ mừng tưng dải đất từ sông Indus, kéo dài đến Đại Tây Dương, trải qua Ấn Độ, Ba Tư, trải qua Mesopotamie, Antolia, đến Bắc Phi, Tây Ban Nha, dải đất bao la Hồi giáo A Rập có được là nhờ cắm cây gươm xuống đất và thét, “hoặc theo ta hoặc là chết”, thứ chiến lợi phẩm đầu tiên của cuộc lần chiếm là đất đai, nhưng chiến lợi phẩm có tính cách quyết định sự chiến thắng là số tù binh bắt được từ phía thua cuộc, dẫu hồi giáo Syria, hồi giáo Bagdad, hay hồi giáo Bắc Phi, hay hồi giáo Tây Ban Nha, tù binh thu được từ các nước thua trận đều là chiến lợi phẩm quan trọng hàng đầu, đối với Hồi giáo A Rập, tù binh có nghĩa là nô lệ, bổ sung vào hậu cung các ông vua Hồi là những nữ nô lệ châu Phi đen biết ca hát và nhảy múa, bổ sung vào các binh đội ở Syria, Bagdad là những nô lệ trai tráng biết cầm súng và xung trận theo mệnh lệnh các ông vua Hồi khát máu, công cuộc chinh phục của Hồi giáo A Rập là vô cùng to lớn, các nhà thơ Hồi giáo thay nhau ca ngợi chiến công, ca ngợi thượng đế, ca ngợi rượu và phụ nữ, *em cứ chất đầy tội lỗi đi bao nhiêu cũng được*, từ Abu Nuway đến Omar Khayyam, các triết gia Hồi giáo thay nhau nói về vũ trụ, nhân sinh, thay nhau ca ngợi Plato, Aritote,

từ Ghazali đến Averroes, văn minh Hồi giáo là vô cùng rực rỡ, nhưng cũng là tàn nhẫn vào bậc nhất, nền văn minh được gây dựng trên máu kẻ thua cuộc, và dường như, nhiều nhất là máu của châu Phi đen

5.

tôi lại ngược về nam, sang sông Volta, đến Ghana trên bờ biển Gold Cotes để nhìn lại pháo đài São Jorge da Mina người Bồ Đào Nha thiết lập hồi thế kỷ mười lăm trong công cuộc khám phá châu Phi đen của bọn họ, con cháu những người đứng thẳng đến từ phía mặt trời lặn đã để lại nơi đây cả sự ngỡ ngàng lẫn kinh sợ, bởi sau cuộc đón tiếp những người khách châu Âu ấy là cả một chuỗi năm tháng khổ đau của châu Phi đen

6.

bản tường trình lên vua Bồ Đào Nha João II của thủy thủ Bartolomeu Dias ghi rõ, tháng tám 1487 khởi hành từ cửa sông Tagus ở Lisbon, trước khi vượt qua cửa sông Congo, thủy thủ đoàn vào pháo đài São Jorge da Mina để lấy thêm lương thực, mồng hai tháng mười hai, thuyền chạm vào bờ Angola và bờ của đất nước Namibia cần cỗi, mồng tám tháng mười hai, thuyền cập vào vịnh Walis Bay, rồi tiếp tục đi về phía nam dọc theo bờ Namaqualand, sau khi qua khỏi những đoạn bờ khắc nghiệt, thuyền cập vào vịnh Elizabeth Bay, mồng sáu tháng giêng 1488 thì nhìn thấy rặng Serra dos Resi ở phía bắc Cedabeg, qua khỏi Serra dos Resi thì gặp những cơn gió mạnh, suốt mười ba ngày không nhìn thấy đất liền, thủy thủ đòan bỗng nhìn thấy mũi Cap of Good Hope, việc phát hiện ra mũi Hảo Vọng, Cape of Good Hope (sau sáu tháng lênh lênh trên Đại Tây Dương của Bartolomeu) đã biến giấc mộng tìm vàng của vua Bồ Đào Nha João II thành hiện thực, nhưng đây cũng chỉ là bước khởi đầu cho giấc mộng tham tàn của đám con cháu những người đứng thẳng ở phía mặt trời lặn

7.

và São Jorge da Mina là biểu tượng của sự kiêu căng và tàn nhẫn, khi nghĩ đến điều này là tôi đang đứng trên đất nước Ghana, đứng ở nơi khúc quanh của con sông Niger, khúc quanh của một lịch sử bèn bĩ dài lâu, bởi Ghana còn có nghĩa là “chiến binh của nhà vua”, chiến binh của đế quốc vùng vàng, như người A Rập từng nói, nhưng những chiến binh của vua thuở ấy đã gục xuống trước những kẻ có thuốc súng và áo giáp đến từ châu Âu

vào đầu năm 1482, theo lệnh vua Bồ Đào Nha João II, một đoàn thám hiểm gồm mười chiếc tàu rời Lisbon dưới sự chỉ huy của thuyền trưởng Diogo de Azambuja, mang theo một đội quân 600 người đàn ông (được hỗ trợ bởi 100 thợ xây và thợ mộc) cùng những vật liệu là đá chạm khắc, thạch cao và vôi, nhiệm vụ của bọn họ là xây dựng một pháo đài nơi bờ biển Gold Cost, Ghana, cứ điểm quân sự đầu tiên ở nam Sahara của châu Âu, đây là tất cả sự tích của São Jorge da Mina về sau còn được gọi là Elmina, mỏ vàng, vì thực ra pháo đài được dựng lên bằng thuốc súng và áo giáp chỉ nhằm bảo vệ đám con cháu những người đứng thẳng đi săn nô lệ và vàng châu Phi đen

8.

những người Ashanti chặn gia súc ở Ghana hỏi tôi có biết gì về Elmina hay không tôi nói mình có đọc sách và biết vào năm 1637 người Hà Lan chiếm pháo đài Elmina của người Bồ Đào Nha và biến thành nơi nhốt nô lệ châu Phi đen trước khi đưa đi châu Mỹ, cứ để cho đói khát đến kiệt sức là cách thức chống lại sự nổi dậy của nô lệ châu Phi đen, tôi nói là tôi cũng biết vào cuối thế kỷ mười chín thì người Anh mua lại pháo đài từ tay người Hà Lan và cũng dùng làm nơi chứa nô lệ châu Phi đen, và tôi nói là tôi cũng biết vào những thế kỷ mười bảy mười tám và mười chín thì hằng năm có khoảng ba

chục nghìn nô lệ châu Phi đen từ Elmina đưa đi Tân thế giới

tôi sang sông Volta vào một chiều mùa thu

mùa thu ở khúc quanh của một dòng sông buồn như khúc quanh lịch sử đầy máu của một dân tộc có nhiều nỗi niềm

hai mươi sáu,

nát như châu Phi đen,

những giọt nước mắt của đất cũng

nhều như những giọt nước mắt của người

1.

ở chương đoạn này có tiếng súng và máu

bài hành ca của tôi là những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi

và giờ đây đồng điệu của tôi là những người châu Phi đen đã gục xuống trước họng súng của những kẻ vong thân

chúng tựa như những chiếc xe há mồm chờ chực nuốt những gì có thể

con sâu cái kiến không còn là những trở ngại trong việc tiêu hóa

chúng nuốt luôn con sâu cái kiến đeo bám nơi rừng cây

sự tàn nhẫn hình thành tự những tháng năm không còn nhớ mình là con người hay chiếc xe há mồm

chúng là những chiếc xe há mồm nuốt hết rừng cây và đất đai sông núi châu Phi đen

người phụ nữ bantu của châu Phi đen chết tự lúc đi đào vàng ở châu Mỹ nói với tôi là chị đã trông thấy những chiếc xe há mồm ở nơi đó

sau khi nuốt hết trinh tiết và sức lực của chị và của những đồng đội nô lệ của chị chúng cán lên người chị và những đồng đội chị như cán lên một con giun

chúng là những chiếc xe há mồm bằng những rừng cây của châu Phi đen và châu Mỹ làm ngã đổ hết những nền văn minh cổ kính

2.

người ta nói việc con người đi xâm chiếm đất đai của người khác là chủ nghĩa thực dân

cách nói mang hình dáng triết học nhưng dường như chưa diễn tả hết nội dung bi thương của câu chuyện

thực ra chúng là những chiếc xe há mồm chờ chực nuốt những gì có thể

khi nhìn thấy những chiếc mặt nạ bằng đồng tổ tiên người Ashanti để lại ở rừng Tây Phi
và nhìn thấy các cô gái người brushman nhảy múa như điên ở hoang mạc kalahari
lũ xe há mồm không dám tiến vào nội địa
chỉ loanh quanh ngoài rìa châu Phi đen
và dựng lên những pháo đài dọc bờ Ấn Độ Dương và Đại Tây Dương
são Elmina, sảo Tom, sảo...
những cái thương điếm có kê súng đại bác có những cái tên giống như cánh con kên kên
chuyên ăn xác người ở hoang mạc Sahara
những chiếc xe há mồm tranh nhau săn nô lệ
tranh nhau cày xới mặt đất để tìm vàng
kim cương
và tranh nhau thiết lập chủ quyền ở các vùng bờ biển
bởi từ đó chúng sẽ tùy tiện tuyên bố chủ quyền đến vùng đất bên trong
đường như ngày nào chúng cũng tông húc nhau
súng nổ
và người chết
người chết thì nhiều
nhưng lũ kên kên và lũ ruồi nhặng thì chẳng còn có cơ hội để ăn xác chết
bởi những chiếc xe há mồm cày xới mặt đất cả ngày lẫn đêm
thời gian châu Phi đen là sự cày xới của những chiếc xe há mồm

3.

những người bantu chẵn cừu ở đồng cỏ Sudan nói năm 1885 là năm định mệnh của tổ tiên họ
tôi vội mở cổ thư thì thấy trước đó cũng hội nghị Berlin 1878 để kiềm chế nhau trong việc chia đất ở bán đảo Bankan
còn lần này thì kiềm chế nhau trong chuyện chia đất châu Phi đen
đám con cháu những người đứng thẳng ở phía mặt trời lặn đã tự thiết lập cho mình những luật lệ ăn chia
và tự thiết lập cho mình một tấm bản đồ mới châu Phi đen tựa một cánh đồng có những thửa ruộng nhỏ đủ các hình dạng vuông có bình hành có tam giác có năm mươi quốc gia trên một tấm bản đồ

chẳng trí nhớ nào nhớ nổi một tấm bản đồ đẽ lên hằng nghìn nền văn hóa

4.

đằng sau khu rừng cây là những hòn căm

những sợ hãi

đau thương

và niềm hy vọng

những thứ ấy

từ thế kỷ này sang thế kỷ khác

cứ rơi vãi lên mặt đất

mọc lên thành những rừng cây khác

và đằng sau chúng là những hòn căm

những đau thương và sợ hãi còn mới tinh khôi

cứ thế

thế giới là một khu rừng thâm u bí hiểm

và lịch sử tựa cuộc khai hoang không bao giờ có kết cuộc

và lũ mãnh thú bao giờ cũng là kẻ chiến thắng ở trên rừng

5.

chủ nghĩa thực dân của đám con cháu những người đứng thẳng làm nát hết đất đai châu Phi đen

và để lại nơi đó một thứ chủ nghĩa khác

thứ chủ nghĩa vô luân nhất trong lịch sử con người, chủ nghĩa phân biệt màu da, làm mất mát không biết bao nhiêu linh hồn người dân bản địa vốn hồn nhiên như cây cỏ

6.

những chàng trai buồn tẻ từng gặp tôi trước đó lại đưa tôi đi thăm hết thảy những người người đã chết trong những khu rừng dày đặt cây lá ở châu Phi đen

đào vàng ở châu Phi đen lũ người có thuốc súng và áo giáp lại đưa bọn chúng tôi sang đào vàng bên châu Mỹ

những chàng trai buồn tẻ nói

và đưa tôi đi lại con đường bọn họ đã đi

có nghĩa

tôi đã băng qua biển cả đến miền đất ngày ấy đám con cháu những người đứng thẳng
cũng chia nhau để trị như chia nhau để trị ở châu Phi đen

buổi chiều đặt chân lên rừng Amazon nghe tiếng đàn gõ và tiếng hát những người da đỏ
bản xứ

tôi cảm thấy buồn

và lạnh

ghi chú bốn,

tôi lại xóa hết những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi,

*người coi giữ giấy bút của xứ sở nói những khúc hát của tôi là những lời nói thật làm
đau lòng cả trần gian, nên đã lệnh cho tôi phải đốt đi, tôi đốt hết những gì đã ghi được
trên giấy, và lại quay lại hát trong trí nhớ, bài hành ca của tôi giờ đây chỉ là những gì
giữ lại trong trí nhớ, nhưng người coi giữ giấy bút của xứ sở lại đến gặp tôi bảo đó
cũng là những lời nói thật, phải xóa hết đi, tôi lại phải xóa hết những gì vừa ghi được
trong trí nhớ, và tiếp tục đi tìm đồng điệu của tôi trong nỗi buồn khôn tả...*

PHẦN BA
CHỮ NGHĨA LƯU VONG

*giờ đây tôi không còn có quyền
ghi lên giấy,
cũng không còn có
quyền giữ trong trí nhớ,
nên tôi phải gửi đi phía mặt trời
lặn, gửi đi phía mặt trời
mọc, và gửi lên
trời những khúc hát đi tìm đồng điệu
của tôi, bài hành ca của tôi giờ
đây là những chữ nghĩa lưu lạc trong
bốn phương trời*

hai mươi bảy,

tôi ca ngợi tổ tiên tôi,

*tự buổi Người chưa biết mình sở hữu sự thông tuệ
thì Người đã bắt đầu cuộc tìm kiếm chân lý, cuộc
tìm kiếm lạ lùng nhất trong những cuộc tìm kiếm
trong lịch sử của tồn tại, dường chẳng bao giờ kết thúc*

1.

bài hành ca của tôi là những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi
và giờ đây đồng điệu của tôi là tổ tiên tôi

những người đứng thẳng từng bước đi trong đêm trường tiền sử
ngọn lửa trí tuệ còn ảm nấp đâu đó thật xa thật xa trong tổ tiên tôi
chỉ thấy những cỗ tiệc đầu người diễn ra trong đêm trường tăm tối
tôi đã nhìn thấy tổ tiên tôi ăn thịt đồng loại mình

Người ăn thịt đồng loại mình như ăn thịt con mang ăn thịt con voi ma mút hay ăn trái
cây rừng

như con hổ trên rừng không hề hay biết là mình đang ăn thịt con mang ăn thịt con voi
ma mút

Người cũng không hề hay biết là mình đang ăn thịt đồng loại mình

sau một ngày săn đuổi đồng loại

con mồi thuộc một họ người nào đấy mà Người không hề hay biết

buổi chiều Người mang thức ăn về và cả hang động ủa ra

và giữa đêm trường tăm tối

Người cùng với những người thân thuộc của Người không hề có chút mưu toan nào
không hề có chút thâm thù nào

cùng nhau ăn thịt đồng loại mình

cả văn minh lẫn man rợ thuở ấy là đều hồn nhiên như cây cỏ

2.

buổi chưa có ngọn lửa của trí tuệ Người cũng hồn nhiên như mây trên trời

tôi mừng tượng một ngày mùa thu

Người ngồi nhìn đám lá hồn nhiên rụng khỏi cành cây và những đám mây trên trời thì
chẳng tỏ chút luyến tiếc nào khi không còn nhìn thấy bầu trời mùa hạ trong sáng

chẳng biết đã có chút ý nghĩ nào hay chưa

tôi chỉ thấy Người thản nhiên ngồi nhìn sự đổi thay của tạo vật

tôi cứ mừng tượng một sáng mùa thu Người cũng chẳng có chút ý nghĩ nào về cuộc săn
đuổi sắp tới

tôi nhìn thấy Người vào một sáng mùa thu có những đám mây trên bầu trời buồn và đám
lá rừng thì đang tuân theo qui luật tàn rữa

chẳng hề thấy Người buồn khi nhìn thấy sự tàn rữa của lá và vẻ buồn của bầu trời

và cũng chẳng hề thấy Người vui khi Người đứng lên cầm cây lao đuổi theo con mồi
vừa mới lao qua trước mặt Người

tôi cũng biết là Người chẳng hề biết

có thể con mồi Người đang đuổi theo lại là con vật đồng loại của Người

là thuộc một nhánh khác của họ người của Người

tôi cũng biết là Người cũng chẳng hề hay biết mấy nghìn năm sau đám con cháu Người

chúng ăn thịt đồng loại mình

và chúng biết là mình ăn thịt đồng loại của mình

3.

nhưng Người là thứ suối nguồn chảy về tự buổi nguyên sơ, tự buổi rong rêu bằng bật lửa nguyên sơ thì Người đã có ở đó, Người ở đó trong niềm bí mật tạo tác, cho đến trời đất cũng chẳng hề hay biết là Người đã có ở đó, bởi trời đất cũng như Người chỉ là những hạt bụi trong bốn cõi trần ai, và rong rêu hát khúc hành ca đi tới, những dặm dài tiến hóa là cuộc chơi vô cùng phong lưu và kỳ thú của tạo tác, vào một đêm âm u bất thức, sáng ra thấy mình đã bước ra khỏi rong rêu, không còn là rong rêu mà là hóa thân của tạo tác, nghe gãy khúc ân tình hóa ra là lũ cá quẫy đuôi trong mênh mông vô định, một ngày dài hơn nụ cười tăm tối, nào ai hay biết vào một ngày của chuỗi thời gian vô tận lại diễn ra cuộc thoát xác, tạo tác lại hóa thân, và lần hóa thân này lại gọi là cuộc ngập ngừng tiếc nuối, đi hay ở, cội nguồn của những hoài nghi dai dẳng suốt cuộc trường kỳ tiến hóa, nhưng nếu không có cuộc ngập ngừng tiếc nuối, nếu không có câu chuyện hoài nghi của loài lưỡng thể, lên bờ hay ở lại, thì chẳng có gì hết, nước và cạn, chân lý và không phải là chân lý, là bắt đầu từ đó, trong cuộc ân tình nước lửa bỗng thấy có loài chuột chù nhỏ bé ngấp nghé bên dưới bước chân tàn bạo của lũ bò sát cổ sơ, Người là cội nguồn của tiếng hát ca và tiếng kêu khóc của hôm nay, nhưng Người chẳng hề hay biết là mình sẽ có mặt trong suốt cuộc trường kỳ tiến hóa, Người cũng chẳng hề hoài nghi về sự hiện diện của mình, cũng chẳng hề thắc mắc sao lại tiến đến hình hài con chuột chù nấp dưới chân lũ bò sát, tiến đến hình hài của Người, mà không tiến đến những hình hài khác, một bờ đá câm lặng nghìn năm nơi bờ suối, Người là cội nguồn của hôm nay, nhưng Người chẳng hề hay biết đám con cháu của Người ngày hôm nay đã bày ra bao nhiêu trò chơi thể kỷ

4.

sự thông tuệ của Người là thuộc về nguyên sơ vô thức, Người chẳng hề hay biết là mình sở hữu sự thông tuệ ngay tự buổi Người là homo, tự buổi Người là con người, cũng giống như đất chẳng hề hay biết ngay tự buổi khai thiên lập địa đã có thứ khả năng làm cho hạt nảy mầm và làm cho cây đâm chồi nảy lộc, Người sở hữu sự thông tuệ cũng vô thức như đất sở hữu thứ năng lực nuôi dưỡng hoa trái, tôi cứ mừng tượng về một thuở mù tằm, con nhạn chưa biết kêu sương, Người đã lừng lững đứng lên giữa giá buốt, tuy chưa có lời nào, chỉ lặng lẽ bước đi giữa giá buốt, nhưng tôi cứ mừng tượng Người như một vị thần đang vội vã băng qua giá buốt cho kịp tuyên bố cho thế giới biết chân lý của tồn tại, có nghĩa, tự buổi Người chưa biết mình sở hữu sự thông tuệ thì Người đã bắt đầu cuộc tìm kiếm chân lý, cuộc tìm kiếm lạ lùng nhất trong những cuộc tìm kiếm trong lịch sử của tồn tại, dường chẳng bao giờ kết thúc, tôi cứ mừng tượng thuở Người chưa tìm được lửa, để thể hiện những khác thường đang diễn ra trong lòng, có thể Người chưa rõ đây là cơn giận dữ hay là niềm yêu thương, thì ánh mắt của Người tựa cánh cửa của cảm xúc mở ra với đất trời bốn phía, cũng có thể là Người bật thốt ra bằng thứ ngôn ngữ của đôi tay, tôi cứ mừng tượng thuở Người trò chuyện với thế giới bằng đôi tay, ta sẽ khám phá những bí mật của người, Người vung đôi tay nói với đám cây cao trên rừng trái đầy

cảnh nhưng Người vói chẳng tới, và chính là đôi tay ấy của Người đã tạo ra chiếc rìu đá đốn ngã chúng

5.

và dường như tự buổi ấy Người trò chuyện được với muông thú, tôi cứ mừng tưởng một ngày giá băng bỗng tan biến hết, tuyết trên các đỉnh núi đã biến thành những con suối chảy về sông biển, đồng cỏ xavan nói rộng về phương bắc, và lũ muông thú hớn hờ bước ra khỏi những nơi trú ẩn để tận hưởng thú ẩm áp đất trời bỗng dưng mang đến cho chúng, tôi mừng tưởng là Người cũng rất vui, thư thả bước trên đồng cỏ xavan thì thoảng Người lại ngược nhìn trời, nắng ấm thời băng tan như đang đổ xô đến với muôn loài nơi mặt đất, xin chào vị chúa tể trần gian, lũ nai trên rừng vây lấy Người, thốt lên những lời chân thành, và lũ chim khi trông thấy Người đang tận hưởng sự đổi thay của trời đất trong tay không nửa thước cung tên thì ập đến, vây lấy Người, lần đầu tiên chúng ca ngợi Người là người hiền, hoan hô người hiền, lũ chim cùng cất cao tiếng hát về Người, tôi thấy Người cả ngày trò chuyện cùng lũ muông thú trên rừng bằng ánh mắt vui tươi và nụ cười rạng rỡ

hai mươi tám,

và tôi nhìn thấy gương mặt đăm con cháu của tổ tiên tôi,

*rốt cuộc thì đăm con cháu những người đứng
thẳng đã bày ra những cuộc xiếc rừng mang
màu sắc tro than*

1.

tôi muốn nói về bày đàn

xã hội sơ khai của loài giống con người

bày đàn như cuộc quần hôn lưu truyền loài giống

bày đàn như cách thức chống chọi với những thế lực tự nhiên

chống chọi với thế lực những loài giống khác

bày đàn như phương thức săn đuổi miếng ăn

phương thức kiếm sống

nhưng sau những thành quả tạo được trong cuộc tồn sinh

con người buổi sơ khai cũng cần có những phút giây

tiếp cận những ý nghĩ siêu vượt

và bày đàn trở nên thứ quần thể siêu nhập vào cái đẹp

theo nghĩa rộng nhất
thời gian nuôi dưỡng trí tuệ con người
và chẳng ai rõ vào lúc nào đó
bằng cách gì đó
và có quả đúng là thế hay không
kẻ được coi như tài giỏi nhất bước lên ở hàng đầu quần thể
là tù trưởng
là tộc trưởng
là vua
là hoàng đế
thời gian làm nảy sinh quá nhiều tên gọi những kẻ đứng đầu quần thể
kết cuộc được coi như hậu quả lạ lùng của nỗi sợ hãi
và cũng chẳng ai rõ vào lúc nào đó trong quá khứ
hết thấy các thứ quần thể bày ra
thành cuộc diễn xuất hoàn chỉnh trên mặt đất
bầy đàn thành ca đàn
những kẻ đứng đầu các bầy đàn bắt đầu bước lên sân khấu lớn
diễn xuất đồng nghĩa với lịch sử
và dường như giả dối và vô sỉ trở nên thò thụt trong
cách thế tồn tại của các giáo trưởng các ca trưởng các gánh hát lớn đương đại

2.

rốt cuộc thì đám con cháu những người đứng thẳng giàu có ở phía mặt trời lặn và ở phía
mặt trời mọc lại bày ra những trò chơi thể kỷ
bày ra cách toàn cầu hóa
thế giới hóa
bày ra cách đưa đến khắp nơi trên mặt đất những gương lượt vải bờ đường bột chúng
làm ra được
cả ngày đêm chúng luôn hô hào thế giới phải thế giới hóa cho đến tận con tôm con tép
những cuộc mặc cả dùng dằng quanh năm suốt tháng trong việc bước vô biên chợ thế
giới hóa là để cho trò chơi thể kỷ của chúng tăng thêm vẻ kỳ bí

luôn nói là thế giới hóa

nhưng luôn xảy chuyện nhà người chẳng bao giờ bước vô được cuộc chơi bởi nhà người đã làm mịch lòng ta

chúng nói với những đối thủ của chúng

3.

tôi nằm giữa những tháng năm trắng muốt

không nửa lời thở than của lũ chim

bị truy đuổi khỏi các cuộc cháy rừng

không mỗi tiếng kêu trầm thống của

đám thú sắp bị tuyệt chủng

không mỗi nụ cười của đám sinh vật non

đang hăm hở bước vào cuộc tồn sinh

không chút nuôi tiếc lưỡng lự của của đám lưỡng thê khi thay đổi hình hài

sau những ngàn năm bại trận

lũ khủng long chẳng có lời trần tình nào khi loài giống mình

bỗng hóa thành đồ chơi của con trẻ

trắng muốt đất trời

trắng muốt nhân gian

đám trẻ sơ sinh chẳng còn muốn cất tiếng khóc khi tự đứng

những người lớn đem ném chúng khỏi cuộc sống

kẻ đánh bom liều chết chẳng chút nghĩ ngợi

về những xác chết sau khi bom nổ

lời chân thành chẳng còn tích sự chi trong các cuộc luận đàm giữa

các tù trưởng tộc trưởng các bộ tộc

giữa các giáo trưởng ca trưởng các gánh hát lớn

các kinh sách trị nước chẳng còn ích lợi chi

khi cái chau mày hay cười mỉm

của một vị nguyên thủ quốc gia làm cháy rụi năm bảy đất nước

tôi vẫn nằm yên

nghe ngợi về những trang sử sẽ được loài người chép ra
trong những tháng năm trắng muốt

4.

rốt cuộc thì đám con cháu những người đứng thẳng đã bày ra những cuộc xiếc rừng
mang màu sắc tro than

những cuộc xiếc được trình diễn theo ngôn ngữ của văn minh đương đại nhưng thực ra
chúng mang trong mình những huyền hoặc man rợ và kỳ bí theo cách tồn tại của những
khu rừng nguyên thủy chưa có nửa bước chân người

xiếc rừng ...xiếc rừng

người ta vẫn nói đến nó như một thứ tai họa thế kỷ

khi nghe ai đó nói là sẽ đem bom đạn trút lên đầu ai đó để bảo vệ những thứ có vẻ vẫn
còn xa lạ nơi mặt đất

là sự tự do hay nhân quyền nhân phẩm

rốt cuộc thì đám người giàu có ở phía mặt trời lặn và ở phía mặt trời mọc vẫn luôn làm
chủ những trò chơi thế kỷ

5.

tôi trông thấy lịch sử cỡi con chiến mã mình đầy máu

chạy ngang qua bầu trời nhiều mây

người thiếu phụ mở cửa

ngóng trông vị thần

đêm đêm vẫn đến

ái ân giống như cách thức lãng quên

niềm mong đợi

vậy thì tại sao lại còn nghe tiếng nhạc ngựa

giữa lúc chiến trận đã xảy ra

tự những những trăm năm trước

tôi chép ra đây

cả con chiến mã mình đầy máu

cả câu hỏi của thiếu phụ

và nghe như ở phía bên kia bầu trời nhiều mây

có ai đó đang hỏi về

một điều gì đó
và ở phía bên này bầu trời nhiều mây
thì dường như là
đang diễn ra rất nhiều cuộc ái ân
giữa những người thiếu phụ và các vị thần

6.

rốt cuộc thì đám con cháu những người đứng thẳng không còn nhớ mình là con cháu
những người đứng thẳng từng bước đi trong đêm dài tiền sử
nếu ai đó nói
bọn họ là vong ân
hay bọn họ là vong thân
thì cũng chẳng phải là điều lạ

7.

tôi thức dậy cùng lũ ếch nhái trên đồng làng
tựa hồ bị chìm ngập trong cuộc hội tụ âm vang của trời đất
a
lũ chúng đang nói về loài giống mình bằng những lời cao ngạo
rằng
trước cả những con thú đầu tiên hằng triệu triệu năm
tổ tiên lũ chúng đã nghĩ ra được những bài ca về đất
rằng ngay cả con cháu con thú đầu tiên
loài giống biết làm ra đôi cánh thần kỳ có tên là khoa học
đến triệu triệu năm sau
cũng chẳng thể hiểu một cách tường tận
nước là gì
đất là gì
rằng
tại vì đâu con nòng nọc tổ tiên lũ chúng
lại đứt đuôi

và có một thời
tại vì đâu đám vật trên cạn lại muốn quay về với nước
tôi muốn bảo lũ chúng hãy im đi những lời cao ngạo
nhưng dường như mặt đất này là nơi chốn để chúng ca hát
dường lũ chúng đang hát về nỗi khổ ải của đất
rằng
một ngàn lần không
nếu không có loài giống con người
đất chỉ là nơi thử thách sự sinh tồn
rằng
cái giống vật biết làm ra đôi cánh thần kỳ
vẫn sống nhờ có đất
nhưng một ngàn lần không
nếu không có loài giống con người
thì đất chỉ là nơi để cho lần đầu tiên tổ tiên lũ chúng lấy làm nơi nương tựa
tôi hỏi
vậy loài giống con người đã làm những điều chi cho đất khổ ải
nhưng lũ con cháu đám nòng nọc đứt đuôi
dường chẳng muốn đáp lời tôi
nơi những khu rừng quyết không lờ
triệu triệu năm trước
tổ tiên của chúng ta
thành thoi đi
thành thoi về
giữa đất và nước...
trong cuộc hội tụ âm vang của trời đất
tôi đã chuyển dịch được ra tiếng người lời ca của lũ ếch nhái
8.
rốt cuộc thì đám con cháu những người đứng thẳng ở nơi xứ sở tôi vẫn không ngớt lời

ngợi ca tổ tiên và ngợi ca nòi giống

bọn họ cũ cả trong cách mặc áo cho con và cả trong cách nói cho người khác hiểu thế nào là chân lý lịch sử

có nghĩa là còn cũ hơn cả thời tổ tiên tôi chưa bước vào thời đồ đá
là cũ

nhưng bọn họ lại có cách giả dối theo kiểu của kẻ hạ tiện

nên luôn nói được chuyện làm mới xứ sở

rốt cuộc thế giới vẫn chưa vui

9.

rốt cuộc lũ nông cuồng của thế kỷ vẫn dẫm lên nơi cư trú của những kẻ

đến tự ngày con người mới biết dùng lửa xua đuổi sự ngu muội ra khỏi ngôn ngữ con người

trong cuộc trốn chạy cuộc cưỡng hiếp của thế kỷ

em một mình băng qua những lời hô hét vô si

băng qua giá buốt của những thuyết lý đã bị cạo sạch hết những lời cao nhã

nơi ngã vào các thôn xóm

lũ chúng đã ngăn không cho đám bò gặm cỏ quay về chuồng cũ

không cho lũ chim chiều bay về khu rừng cũ

không cho lũ dế hát những bài ca của đất

nơi ngã vào các thành phố

lũ chúng đã cho dựng lên những bức tượng mang hình dáng

của bạo tàn

trong cuộc trốn chạy cuộc cưỡng hiếp của thế kỷ

tôi đã nhìn thấy em một mình nơi bờ sông ấy

nước trên sông đang chảy

còn em thì đương hát về số phận con người

giữa dòng chảy kỳ dị của năm tháng

dường như lũ nông cuồng của thế kỷ đương tàn phá nhan sắc của tiếng nói con người

10.

và tôi mang thơ vá trời

em nhìn vào chữ nghĩa
mắt bão
những con sóng cuốn sạch những vằn điệu lờm chớm
tôi đem thơ đôi sự thật
em chạm vào
đoạn
khúc
những thiên thạch
lạnh ngắt niềm cảm hứ

hai mươi chín,

một khoảng lặng trong ký ức,

*đây là nơi đáng tin
hay đáng ngờ...*

tôi lại lợi ngược ký ức của mình để trở về thuở mới gặp em
bỗng người con gái chưa hề quen
(chưa hề biết mặt và cũng chưa hề biết tên
có khi em là người kỹ nữ chèo đò trên sông
có khi em lại là cô gái giặt áo trên sông rất dễ mùi lòng)
lại nói với tôi những lời thân thiết
những nghìn năm trước những kẻ yêu nhau vẫn thường hay nói với nhau
em
người con gái của dáng vẻ vô biên (*)
lại ghi vào ký ức của tôi
trang nhật ký mang hình thù của thế kỷ u buồn

(*) phụ lục,

người gõ cửa mùa thu,

tặng người con gái có dáng vẻ vô biên

Vào cái đêm mùa thu chết lịm những ký ức về những tháng năm chưa kịp xưa cũ, em đã

đến gõ cửa nhà tôi. Ở làng Cù tôi, vào những đêm thu buồn như thế, con giun con dế nơi bờ rào cũng muốn nói lên lời tâm sự. Mà đang có ai hát trên đồng làng. Như là bạn của tôi. Thằng bạn nói khổ của tôi. Hay lại đang vỡ vụn một vùng ký ức. Bi thương. Và lạc lõng. Từng ngày đi nhạt nhẽo bi thương và lạc lõng. Em đã đến gõ cửa nhà tôi đúng vào lúc đang vỡ vụn những ký ức bi thương. Cũng vào một đêm mùa thu, lũ dế gọi mùa khản cổ nơi bờ rào, thằng bạn nói khổ của tôi đã hát về những thứ khác với niềm vui. Hát về những thứ ở phía bên kia tồn tại. Những thứ ở phía bên kia sự vĩnh hằng. Có tên là niềm bi quan. Cả đời, thằng bạn nói khổ của tôi đi nhạt nhẽo những niềm bi quan. Niềm bi quan hôm trước. Niềm bi quan năm trước. Niềm bi quan ngàn năm trước. Để chấp nối thành khúc tự tình loài giống. Một nhà bi quan học. Cả thế giới đều biết thằng bạn nói khổ của tôi là một nhà bi quan học. Cũng vào một đêm mùa thu buồn như thế, thằng bạn nói khổ của tôi đã bắt đầu hát khúc tự tình ngàn năm của loài giống. Hát giữa đồng làng. Cả thế giới đều nghe thấy tiếng hát thằng bạn nói khổ của tôi. Khúc tự tình ngàn năm của loài giống. Ngàn năm mây bay qua dãy núi trước làng. Ngàn năm con gió đông. Ngọn chuối sau hè. Rách nát. Tiếng chim cu nặng trĩu mùi mưa bão. Ngàn năm bờ cỏ. Ai đi. Nắng cháy. Cây lúa chưa kịp trở bông đã nghe thấy tiếng gào thét giận hờn của đất. Ngàn năm những cuộc tình nghèo khó. Tiếng chim hót trên rừng thoảng lại vào buổi sớm mai sương còn đọng những giọt buồn. Là thằng bạn nói khổ của tôi đã rút ruột ra mà hát. Hát giữa đồng làng. Con mương đồng làng đêm ấy. Khúc tự tình loài giống đêm ấy. Và thằng bạn nói khổ vô cùng yêu dấu của tôi đêm ấy. Đêm mùa thu ấy đã gộp hết thảy những thứ ấy lại thành cái chết của mùa thu. Nhưng lại như có ai đó đang la hét âm ỉ. La hét ở trên những cây cầu bắc qua sự cần lao của loài giống. Em đã đến gõ cửa nhà tôi vào lúc dường như có tiếng la hét âm ỉ ở trên những cây cầu bắc qua sự cần lao. Ta sẽ tặng không cho lũ các người. Áo mặc. Giày dép. Và sự tự do. Những người có quyền thế đang la hét âm ỉ trên những cây cầu bắc qua sự cần lao. Những kẻ có những chiếc xe ngựa kéo bằng những con ngựa có thứ mồ hôi đỏ. Hãn huyết mã đương đại. Tên của lũ ngựa. Nhưng dường như lũ ngựa là đang đứng về phía những người đang cư ngụ ở dưới những cây cầu bắc qua sự cần lao. Những con hãn huyết mã đương đại là cứ chồm lên trong những thứ yên cương làm bằng thứ kim loại chế tạo từ những mỏ quặng được đào lên vào một ngày mùa xuân có tiếng la hoảng của lũ ong hút mật. Em đến gõ cửa nhà tôi đúng vào lúc dường như có tiếng la hoảng của đám người cư ngụ ở bên dưới những cây cầu bắc qua sự cần lao. Là em đã gõ cửa nhà tôi. Nhưng tôi thì cứ tưởng là lũ người mặt đen. Những thằng đầu nậu đến từ chốn tranh nhau quyền thế. Chốn chính trường. Nhưng lại là tiếng gõ cửa rất nhẹ nhàng của em. Nên tôi lại cứ tưởng là oan hồn của lũ người mặt xanh háo danh và ngu ngốc đã chết tự mấy chục năm về trước. Em đã nhẹ nhàng đến. Gõ lên cánh cửa nhà tôi. Vào cái đêm mùa thu chết lịm những ký ức về những tháng năm chưa kịp xưa cũ. Ở trong nhà, khi đã điềm tĩnh lại, tôi biết là tiếng gõ cửa của em. Vào cái đêm mùa thu chết lịm những ký ức về những tháng năm chưa kịp xưa cũ, tôi đã nghe bàn tay em chạm lên khung cửa. Bàn tay em đã chạm lên khung cửa nhà tôi. Không nhìn thấy em. Không nghe thấy tiếng em. Nhưng cái cách nhẹ nhàng gõ

lên khung cửa, tôi lập tức nhận ra là em đã đến. Kể từ hôm em nằm xuống cùng tôi trong ánh vãn chương thế kỷ để cùng lặng im đi vào giấc ngủ miên viễn, thì tôi biết tình yêu ấy đã xảy rất lâu, rất lâu. Những nghìn năm trước. Là chưa nhìn thấy em. Chưa nghe tiếng em. Nhưng là tôi đã quen với những lời chân tình rút ruột của em. Những lời chân tình như thể là nghe theo thứ tiếng gọi thiết tha từ một miền nhân sinh kỳ dị. Những lời thiết tha như lẽ sống còn của loài giống. Khi biết chắc là em đã đến, tôi cứ muốn gào lên. Tôi đã yêu em bằng cả sức mạnh của thanh khiết, một ngàn lần thanh khiết, bởi tình yêu của tôi và em chẳng còn là thứ của cái riêng tư, ích kỷ, bởi đây là cuộc gặp gỡ ngẫu nhiên, kỳ bí, và định mệnh. Tôi cứ muốn gào lên thế. Nhưng là em đã không cho tôi nói. Đặt ngón tay nhỏ nhắn của mình lên môi, em cứ ra hiệu cho tôi chớ nói. Ngôn ngữ con người là chẳng thể diễn nổi tình yêu định mệnh ấy. Tôi biết. Nhưng cuối cùng thì cũng chẳng thể cầm lòng được. Đứng đi. Em. Cuối cùng thì tôi cũng nói ra được. Lời ấy

ghi chú cuối cùng,

chữ nghĩa của tôi là hơi thở của những đồng điệu của tôi,

cuối cùng thì những đồng điệu của tôi cũng đã tìm thấy những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi

cả những khúc hát trong trí nhớ đã bị tôi xóa đi

cả những khúc hát ghi trên giấy đã bị tôi đốt đi

bọn họ mang đến cho tôi

nhưng tôi không còn nhận ra chữ nghĩa của tôi

những gì bị đốt đi hay xóa đi thường là những thứ đã đi vào ký ức nhiều người

bọn họ nói

tôi nói lịch sử đã làm xói mòn trí nhớ tôi

nhưng bọn họ bảo những khúc hát đi tìm đồng điệu của tôi là còn nguyên hơi thở những người đứng thẳng đã tìm ra lửa và bước đi trên mặt đất thân yêu

Giã,

tháng 9/2013

tháng 12/2013

NGUYỄN THANH HIỆN